

“hvad endnu er skeet er mere for Publikum end for Videnskaben”

- Det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet 1832-42

Indledning

“hvad endnu er skeet er mere for Publikum end for Videnskaben”¹ skrev Christian Jürgensen Thomsen (fig. 1) i 1835 til sin kollega i Christiania

Fig. 1: Christian Jürgensen Thomsen. Præget medalje udført af Hans Peter Sophus Lindahl (1849-1935), 1910. Ø 58 mm. Udgivet af Dansk Numismatisk Forening. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet.

(Oslo) Christopher Andreas Holmboe for at fortælle, hvordan arbejdet med samlingerne i Møntkabinettet skred frem. Udover at belyse Thomsens arbejde, så er citatet også dækkende for Møntkabinettets udvikling 1832-35. Møntkabinettet udviklede sig betydeligt på næsten alle områder i 1830'erne. Væsentlige omstruktureringer af Møntkabinettet i 1832 fordrede nemlig ikke blot en åbning af samlingerne, men skabte også udgangspunktet for Møntkabinettets omdannelse til international forskningsinstitution.²

¹ Skaare 1992, 35.

² Christian Jürgensen Thomsen (1788-1865) var 1832-42 inspektør ved Møntkabinettet og 1842-65 direktør for samme. Christopher Andreas Holmboe (1796-1882) var 1830-76 bestyrer af Universitetets Myntkabinett i Oslo. *Den kgl. Mønt- og Medaillesamling* hed 1781-1867 *Det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet*, men benævnes i denne artikel *Møntkabinettet*. Jensen 1992b. For oplysninger omkring personer nævnt i denne artikel henvises der overordnet til DBL 3 og Jensen 1981a. Se dog Jensen 1988; 1992. Artiklen bygger i høj grad på en universitetsopgave ved Center for Museologi, Aarhus Universitet, 2003. Manuskriptet til denne artikel er skrevet 2006, suppleret 2008.

Møntkabinettets historie frem til 1832 er tidligere beskrevet. Det samme gør sig gældende, dog i mindre grad, for 1840'erne. Til gengæld er perioden fra ændringerne i 1832 og cirka 10 år frem næsten ubeskrevet. Med det i erindring vil der i denne artikel efter præsentation af litteratur, kildemateriale og afgrænsning ganske kort og introducerende blive redegjort for Møntkabinettets historie frem til 1832. Derpå følger en kort opsummerende undersøgelse af ændringerne i 1832, som skaber udgangspunktet for en historisk undersøgelse af Møntkabinettets udvikling fra 1832 til 1842 indenfor fire områder henholdsvis personale, fysiske rammer, offentlighed og pleje af samlingerne. Møntkabinettets generelle udvikling fremgår implicit i undersøgelsen, der har museale forhold og museumshistoriske perspektiver i udviklingen som omdrejningspunkt.

Litteratur, kildemateriale og afgrænsning

Der er tidligere set på Møntkabinettets historie frem til 1832 og dele af dets internationale bidrag 1780-1880. Der eksisterer enkelte artikler, som indeholder informationer om Møntkabinettet i 1830'erne, men generelt kan kun fåtallige oplysninger hentes fra den eksisterende litteratur. Til gengæld indeholder Møntkabinettets første besøgsvejledning fra 1835 en mængde interessante informationer. Enkelte publikationer indeholder relevant publiceret kildemateriale (se appendiks), men generelt er undersøgelsesernes grundlag upubliceret materiale.³

De væsentligste arkivalier findes i to arkiver. I Rigsarkivet opbevares arkivet fra Møntkabinettets chef: *Chefens arkiv*. Chefen indgik ikke i Møntkabinettets personale. Chefposten var blot en af flere poster, som forskellige af hoffets embedsmænd havde. Hovedpersonerne var Møntkabinettets direktør og inspektører. Arkivet fra det almindelige arbejde i Møntkabinettet, *Inspektørarkivet*, er en del af Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings arkiv. Undersøgelsesernes primære grundlag er Chefens arkiv for perioden 1832-42. Arkivet indeholder blandt andet breve til chefen fra de ansatte ved Møntkabinettet, men samtidig indeholder det også kommunikationen med kongen, der ejede Møntkabinettet indtil 1849. Chefens arkiv er for perioden 1832-42 på grund af undersøgelsesernes temaer væsentligere end inspektørarkivet: Chefen var midtpunktet i Møntkabinettets organisationsstruktur, til ham indgik skrivelser fra såvel centraladministrationen som fra de ansatte ved Møntkabinettet. Vigtigt var det, at chefen havde direkte forestillingsret for kongen. Inspektørarkivet indeholder omvendt blandt andet skrivelser fra chefen til Møntkabinettets direktør og inspektører. Arkivalierne i de to arkiver er såle-

---

³ Jensen 1980b; 1981b; 2002; 2004; Mørkholm 1981b; Skaare 1992. Se også Mørkholm 1980 samt Jensen & Smekalova 2005 samt nyligt udkomne Rasmussen 2008 med relevante oplysninger. Besøgsvejledningen (Efterretning 1835) er nyligt afbilledet i Jensen 2008, 260.

Fig. 2: Peter Oluf Brøndsted. Ensidig støbt portrætmedaljon i bronze udført af David d’Angers (1788-1856), Paris. Ø 145 mm. KMMS, KP 1842. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet. Foto: Arnold Mikkelsen. Brøndsted 2008, nr. 8.

des dækkende i forhold til undersøgelserne, og når arkiverne kombineres, kan mange sagsforhold undersøges tilfredsstillende.

Enkelte aktstykker er særligt interessante. Allerede inden sin ansættelse på Møntkabinettet – og vel for at komme yderligere i betragtning eller fordi han var sikker på ansættelse – skrev Peter Oluf Brøndsted (fig. 2) i 1832 et interessant udkast (appendiks 1a) til en instruktion m.m. for Møntkabinettet. Brøndsteds udkast var formentlig inspireret af, hvad han havde erfaret under sine langvarige udlandsophold. Efter at Thomsen havde kommenteret derpå og kommet med et andet forslag (appendiks 1b), skrev chefen Adam Wilhelm Hauch (fig. 3) i 1833 en instruktion (appendiks 1c), “hvorved de ved Cabinettet ansatte Embedsmænds Forretninger og gjensidige Forhold be-

Fig. 3: Adam Wilhelm Hauch. Præget medalje udført af Christen Christensen (1806-45). Ø 45 mm. Bergsøe 1055. Fremstillet på vegne af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab for at hædre den afdøde hofmarskal og præsident for selskabet 1831-38. Medaljen var Prins Christian Frederiks idé. Han var blandt andet medaljesamler og præsident for selskabet efter Hauch. Lomholt 1942, 457; Christian VIII 1943-95, III, 152; Märcher 2007, 74.

stemmes”.⁴ Det er formentlig landets første samlings-/museumsinstruktion. Udkastene og den endelig instruktion kaldes her for instruktionerne. De indeholdt blandt andet retningslinier for Møntkabinetets personale og deres arbejde, men de beretter også om de visioner m.m., der forelå for Møntkabinetets udvikling. Alle tre er interessante: Brøndsteds fordi det var det første udkast, hvor de fleste idéer m.v. fremlægges. Thomsens blandt andet fordi, der konkretiseres, kritiseres og kommer med nye idéer ud fra en anden og mere praktisk baggrund. Hauchs fordi det er den endelige version, som indeholdt betydeligt stof fra de to andres udkast.⁵

Tre temaer er bevidst nedprioriteret i undersøgelserne. Personalets forskning, rejser og publikationer er beskrevet i den eksisterende litteratur. Ligeledes belyser Thomsens breve det daglige arbejde i Møntkabinetet, hvorfor det ikke indgår som selvstændigt tema i denne artikel.⁶ Når Møntkabinetets overordnede indsamling undersøges, er fokus på indsamlingsmetoderne og indsamlingsområderne, mens studier af de indkomne genstande og deres forskningsmæssige betydning udelades. Undersøgelsernes periodemæssige afgrænsning fra 1832 til 1842 skyldes i høj grad ændringer i Møntkabinetets personale og Jørgen Steen Jensens fremstilling af tiden op til 1832.

Før 1832

Møntkabinetet er formentlig grundlagt af Frederik den Tredje (1648-70) i 1650'erne. Det indgik i Kunstammeret på Københavns Slot. Sammen med det øvrige Kunstammer blev Møntkabinetet i 1670'erne flyttet over i den bygning, som i dag huser Rigsarkivet. I 1690'erne fik Møntkabinetet sit

⁴ KMMS, JS, 10/833, brev fra Hauch til Brøndsted, den 14. august 1833.

⁵ RA, 216, IB, 1832, 133ff.; KMMS, JS, 10/833. Peter Oluf Brøndsted (1780-1842) var direktør for Møntkabinetet 1832-42, se Rasmussen 2008. 1803-38 var Adam Wilhelm Hauch (1755-1838) chef for Møntkabinetet, 1838-42 var det Ove Christian Haxthausen (1777-1842), og 1842-49 var det Joachim Godsche Levetzau (1782-1859). Angående Hauch, Haxthausen og hofmarskalembedet, se Jørgensen 1996 og 1999.

⁶ Eksempelvis Skaare 1992. Se også appendiks 1-2.

Fig. 4: Rosenborg Slot, set fra Østervold. Radering af Heinrich Hansen (1821-90) fra midten af 1800-tallet.

eget lokale. Under Christian den Sjette (1730-46) blev Møntkabinettet prioriteret højt. Det indikerer blandt andet indskærpelsen af danefæreglerne og etableringen af regler omkring afleveringspligt af mønter fremstillet på de kongelige møntsteder. Reglerne blev skærpet senere i 1700-tallet.

Møntkabinetet er Danmarks første specialsamling. Det blev det, da mønter og medaljer i 1780-81 blev udskilt fra Kunstammeret. Fra 1785 og frem blev de numismatiske genstande samlet på Rosenborg Slot (fig. 4). I 1799 blev Christian Ramus ansat – fast fra 1801 – ved Møntkabinetet. Han blev derved den første person i Danmark med numismatik som hovederhverv. Fra 1801 til formentlig 1806-07 var Møntkabinetet om sommeren åbent for publikum to timer om ugen, og Ramus afholdt numismatiske forelæsninger for studerende i Møntkabinetet. Ramus var den eneste ansatte indtil 1820, hvor Ole Devegge blev ansat som hans assistent.⁷

1832

Ramus døde den 11. juli 1832. Det fik stor betydning for Møntkabinetet. Både nationalt og internationalt udviklede numismatikken sig væsentligt i 1800-tallets første halvdel, hvorfor kampen om Ramus' embede indledtes straks efter hans død.

Der indkom i 1832 tre ansøgninger (appendiks 2) om ansættelse ved Møntkabinetet. Allerede den 23. juli 1832 søgte Brøndsted om et embede ved Møntkabinetet. Han indledte ansøgningen (appendiks 2a) med at huske majestæten på, at kongen jo havde opfordret Brøndsted til at udbrede sin viden i Danmark. Derefter påpegede han særligt sine evner indenfor den græske numismatik ved at fremhæve sine rejser i England, Frankrig og Italien, hvor han havde set mange fremtrædende møntsamlinger. Desuden fremhævede han sit store værk om Grækenland. Samtidig fik han pointeret, at han også havde publiceret og identificeret mange græske mønter, som ikke tidligere var identificerede.⁸

Devegge ansøgte (appendiks 2b) et par uger senere om at få Ramus' embede, og henviste blandt andet til, at Ramus tidligere havde anbefalet ham. Også Thomsen søgte embedet. I sin ansøgning (appendiks 2c) af 20. august 1832 opremsede han syv forhold omkring sine kundskaber, hvorved blandt andet hans indsigt i middelaldernumismatik blev synliggjort. Thomsen formåede dog også at gøre opmærksom på, at han havde god forstand på nordiske mønter og medaljer, samt at han havde rejst i Tyskland og Sverige og jo også arbejdede i Oldsagskommissionen. Yderligere pointerede han, at han i 25 år havde arbejdet med numismatik og havde ordnet adskillige private samlinger. I ansøgningen indrømmede Thomsen dog, at han ikke var en lærd

⁷ Galster 1975, III f.; Jensen 1981b, 9 ff. Hvordan tilgængeligheden var for publikum i perioden 1801/07 til 1830'erne er uklart. Det bør endvidere bemærkes, at Møntkabinetets personale i perioden også havde andre embeder. Christian Ramus (1765-1832) var 1801-21 inspektør ved Møntkabinetet og 1821-32 direktør for samme. Ole Devegge (1772-1847) var 1820-32 assistent ved Møntkabinetet, 1832-47 var han inspektør ved samme.

⁸ RA, 216, IB, 1832, 44f. Brøndsteds store værk var Brøndsted 1826-30.

mand med hensyn til antikke mønter, men at han dog alligevel kunne skelne ægte fra falsk og kendt fra ukendt.⁹

Ansøgernes forskellige kompetencer og positioner i forhold til Møntkabinettet var formentlig en af grundene til, at Møntkabinettets chef valgte at skrive en forestilling af 22. september 1832 til kongen, hvori han argumenterede for ansættelsen af alle tre. En anden grund var formentlig, at Ramus havde været særdeles vellønnet. Derfor var de økonomiske muligheder for at ansætte mere personale til stede efter Ramus' død. Muligvis havde det betydning for Brøndsteds ansættelsesmuligheder, at han havde gode forbindelser til prins Christian Frederik (senere Christian den Ottende (1839-48)). Både Brøndsteds ansøgning (appendiks 2a) og hans udkast til en instruktion af 20. august – samme datering som Thomsens ansøgning – antyder, at han i hvert fald selv regnede med ansættelse. Eller er udkastet til instruktionen netop skrevet, fordi han ønskede yderligere at fremhæve sig selv? Under alle omstændigheder bifaldt Frederik den Sjette (1808-39) forestillingen den 23. september 1832, og derfra havde Møntkabinettet som videnskabeligt personale direktør Brøndsted samt inspektørerne Thomsen og Devegge. Derved fik Møntkabinettet en decideret videnskabelig stab, som kunne sørge "for dets senere blomstring og internationale anseelse".¹⁰

For Thomsen startede arbejdet ved Møntkabinettet imidlertid allerede få dage efter Ramus' død. Ramus havde haft lov til at arbejde hjemme med et mindre antal mønter fra Møntkabinettet ad gangen. Det udviklede sig imidlertid på den måde, at der ved hans død befandt sig tusindvis af Møntkabinettets mønter i hans bolig, Kronprinsessegade 4. Møntkabinettets chef havde "Med skræk ... seet at 4000 Mynter, Medailler osv. henligge i Ramuses Skabe, Chatol, Borde osv."¹¹ Derfor blev Thomsen og Devegge allerede i juli 1832, altså inden de var ansatte som inspektører, sat til at gennemgå Møntkabinettets cirka 60.000 mønter og Ramus' bo for at opklare eventuelle mangler. Det meste af Devegges og Thomsens arbejdstid i Møntkabinettet i resten af 1832 gik med at ordne Ramus' bo. De brugte 200-300 timer derpå. Sagen endte i januar 1833. Boet blev gjort ansvarsfrit, da der kun var få og ubetydelige mangler i Møntkabinettets samlinger. Thomsen kom også på anden vis til at følge op på Ramus' arbejde (se appendiks 1b), da Ramus kun havde ført, og det forholdsvis mangelfuldt, Fundprotokollen frem til 1826.¹²

Det første udkast – Brøndsteds (appendiks 1a) – til en instruktion for Møntkabinettet blev skrevet

⁹ RA, 216, IB, 1832, 48, 71f.

¹⁰ RA, 216, IB, 1832, 78f.; Jensen 1981b, 78 (citatet). Se Gottlieb 2008 ang. forholdet mellem Brøndsted og prins Christian Frederik.

¹¹ Jensen 1992, 102.

¹² Den kgl. Mønt- og Medaillesamling har nu 4-500.000 numismatiske genstande. Christian Tuxen Falbe (1791-1849) og Hermann Ernst Freund (1786-1840) var også involveret i enkelte dele af gennemgangen. I Oldsagskommissionen var det sekretæren Thomsen, som oprettede fundprotokoller. RA, 216, IB, 1832, 17f. 38, 106, 110, 1833, 23; Jensen 1981b, 68ff.; 1992, 52.

“For at opnaa de, ved det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet tilsigtede Formaal og, i Særdeleshed, for at fremme Hans Majestæts allernaadigste Hensigt: at udvide, uden betydelig Bekostning, Cabinettets Virkekreds, at forøge dets Gavnlighed hjemme og dets Hæder udenlands”.¹³

For at opnå dette, skulle Møntkabinettet blandt andet have én direktør og to inspektører, som hver skulle tage sig af en af de tre afdelinger henholdsvis græske, romerske og nordiske mønter, som Møntkabinettet især skulle bestå af. Et væsentligt element i instruktionerne er oplysninger omkring de ansattes ansvar og forpligtelser, hvilket umiddelbart nok primært skal forstås på baggrund af sagen omkring Ramus' bo.

Instruktionerne indeholder også en del visionære tanker angående Møntkabinettets åbning for offentligheden. Direktøren skulle desuden holde foredrag og forelæsninger i Møntkabinettet og de ansatte skulle arbejde hårdt med hensyn til publicering af forskningsresultater. Det var med andre ord en række nye tiltag, der skulle tages for at omdanne Møntkabinettet til den institution, som kongen ønskede. I tråd hermed skulle der ved Møntkabinettet anlægges en samling af kopier og aftryk af mønter fra de store udenlandske samlinger. Der skulle med andre ord anlægges en studiesamling.¹⁴ Udviklingen af Møntkabinettet måtte ikke koste kongen alt for meget. Instruktionerne indikerer, at bytte og salg af dubletter skete og måtte ske ofte. De i Brøndsteds udkast til en instruktion (appendiks 1a) skitserede visioner, der både krævede nyåbning af Møntkabinettet og udvikling af dets internationale videnskabelige værdi, var utvivlsomt Brøndsteds egne. Han var både progressiv og internationalt orienteret. Møntkabinettets udvikling i 1830'erne, skal antageligt i udstrakt grad tilskrives hans styring af arbejdet i Møntkabinettet og forstås på baggrund af de her skitserede visioner.¹⁵

Personale

Den videnskabelige stab skulle som nævnt have hver sit ansvarsområde, men den enkelte ansatte måtte samtidig gerne arbejde indenfor en andens ansvarsområde. Instruktionerne angiver, at direktøren skulle have de græske og orientalske mønter som ansvarsområde. Thomsen fik tildelt ansvaret for middelaldermønterne samt de nyere nordiske og fremmede mønter og medaljer. Devegge fik af Hauch i 1833 tildelt ansvaret for de romerske mønter, selvom han tidligere havde arbejdet med blandt andet danske middelalder-

¹³ RA, 216, IB, 1832, 133ff. Se også Mørkholm 1980, 35.

¹⁴ Denne vision samt dens opfyldelse er kort omtalt i Mørkholm 1981b, 142ff. Se også Horsnæs 2007; Jensen 2008; Zahle 2008.

¹⁵ Rasmussen 2008.

mønter.¹⁶ Det videnskabelige personale havde succes med deres numismatiske arbejde både nationalt og internationalt. Udover ved rejser, publikationer og andet forskningsarbejde kom det f.eks. til udtryk, da Brøndsted i 1838 blev valgt til associeret medlem af Numismatic Society, det senere Royal Numismatic Society, i London. Det var samme år, som Thomsen blev tildelt guldmedaljen for *Lærde* af den østrigske kejser. Det skete

“i Betragtning af de væsentlige Tjenester som Inspecteuren ved det Kongelige Mynt og Medaille Cabinet, Cancellieraad Thomsen, har udviist ved Anskafelsen af flere Gjenstande for det Keiserlige Mynt-Cabinet”.¹⁷

Ved ændringerne i 1832 blev Ludvig August Læssøe (1808-78, fig. 5) ansat ved Møntkabinettet som ekstraskriver. I 1840 var han i London for at lære møntafstøbningsteknik, og i 1841 blev han fastansat som kopist ved Møntkabinettet. I akterne omkring hans ansættelse skrives der, at han siden 1832 har udført en kopists forretninger ved Møntkabinettet. I London lærte Læssøe også om præparering af møntkopier. Fra 1841 og frem arbejdede Læssøe meget i Møntkabinettet: Han varetog jobbet som kopist, fremstillede møntkopier og sørgede for møntkopiernes præparering. Brøndsted havde i sit udkast til en instruktion i 1832 understreget (appendiks 1a, VI) vigtigheden af afstøbningsmuligheder.

Møntkabinettets videnskabelige stab blev i 1835 udvidet, da Jacob Christian Lindberg (1797-1857) blev tilknyttet Møntkabinettet som videnskabelig assistent. Han arbejdede i 1835 med Møntkabinettets kufiske mønter, og fik i slutningen af 1835 til opgave at skrive et katalog derover. Det skyldtes formentlig blandt andet, at Møntkabinettets samling af kufiske mønter i første halvdel af 1830'erne var blevet væsentligt forøget. Brøndsted skrev den 31. oktober 1835 til Hauch:

“D^s Excellence vil, af nærværende velskrevne [af Lindberg] Udsigt over det Hele [=samlingen af ældre kufiske mønter], med Fornøjelse relevere: at den Kongelig-danske Samling af Oldcufiske Mynter er langt betydeligere end nogen af de tydske Samlinger over hvilke Skrifter ere bekjendtgjorte, og staaer

¹⁶ Ramus & Devegge. Se Ernst 1964, 92. Devegge skrev den 30. juli 1832 til Hauch om Ramus & Devegges ufuldendte møntværk: “Af Texten til det af afdöde Professor og Ridder [Ramus] forfattede nye Værk om de ældre danske og norske Mynter i den kongelige Samling ere hidtil 34 Ark aftrykte, hvilke efter et löst Overslag udgjöre omtrent den halve Deel af Verket. Af Kobberne til samme [skrevet som *same* med streg over m] ere 47 Plader stukne, af hvilke de 5 sidste ere Tillægsplader. Den til Hovedverket hörende Text, der endnu staaer tilbage, er af Professoren efterladt fuldendt i Manuskript, men til Tillægget kun halv færdig. 3 til 4 Tillægsplader ville endnu udfordres til det heles Fuldendelse, og til disse haves Tegninger i Forraad til een Plade.” RA, 216, IB, 1832, 42.

¹⁷ RA, 216, IB, 1832, 133ff.; 1838, 50 (citater); 1839, 8; RA, 216, PM, 1838-1849, 2f.; Mørkholm 1981b-144; Carson & Pagan 1986, 79; Jensen 2002, 463; 2004, 546ff.

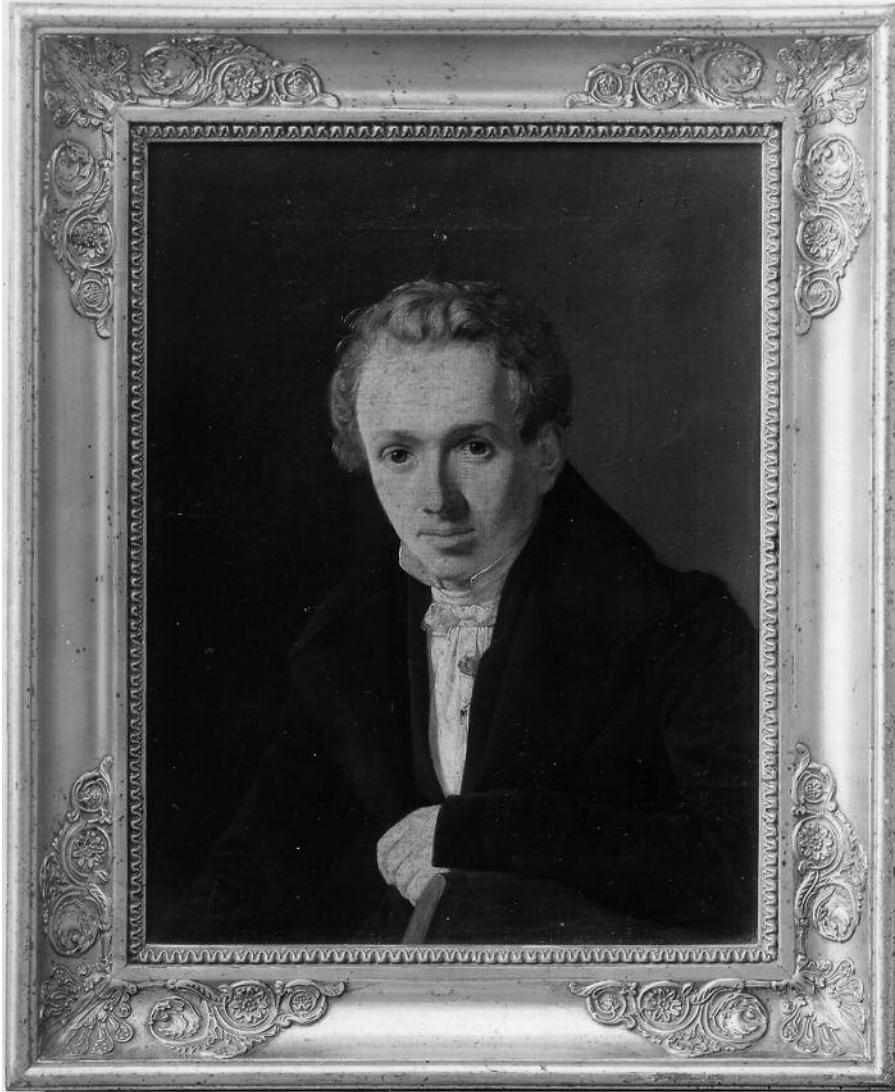

Fig. 5: Ludvig August Læssøe, 1833. Udført af Jørgen Roed (1808-88). 33,2 x 25,5 cm. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet.

alene tilbage for den Kejserslige-russiske Samling i Petersborg; at vor Samling omfatter i det mindste 730 Stykker, foruden 203 Stykker usikkre, det er: historisk ubestemmelige, og Fragmenter, samt foruden 34 Doubletter som nu ere adskilte fra Samlingen og kunne benyttes til Salg eller Omtusknig [=bytning]. ... saa er der ingen Tvivl om at en pragmatisk Catalog – jeg mener en saadan som maatte være lige langt fra utilfredsstillende

Korthed og fra unødvendig Vidtløftighed – bör forfærdiges ogsaa over denne Deel af Cabinetts Samlinger. Jeg anseer Magister Lindberg fuldkommen i stand til at levere en saadan”.¹⁸

Arvingerne til den sjællandske biskop Frederik Münter (1761-1830) donerede i 1831 over 400 kufiske mønter til Møntkabinetet. Senere i 1830'erne modtog Møntkabinetet 258 kufiske mønter fra Lindberg selv, og fra generalkonsulen i Marokko, Peder Kofod Ancher Schousboe (1766-1832), blev der også indkøbt kufiske mønter. Desuden var der cirka 300 kufiske mønter i møntfundet fra Vaalse på Falster, som blev gjort netop i 1835.¹⁹ Lindberg katalogiserede mønterne fra cirka ti islamiske dynastier, men fik ikke katalogiseret de resterende islamiske dynastier, da han blev optaget af andre forhavender. Kataloget blev i 1840'erne færdiggjort af Carl Ludvig Müller, men kaldes for Lindbergs katalog eller Lindbergs håndskrift. Kataloget indeholder et væld af oplysninger, særligt med hensyn til provenienser og viser, at Møntkabinetet også var med fremme og udviklede sig på det område. Kataloget blev dog aldrig udgivet, men er alligevel, især på grund af proveniensoplysningerne, væsentligt, da det muliggør rekonstruktionen af enkelte møntfund og møntsamlinger. Yderligere er det kendetegnende, i relation til denne artikels titel, at det først var fra slutningen af 1835, at forskning, katalogskrivning m.v. for alvor blev prioriteret/påbegyndt.²⁰

I 1842 døde Brøndsted, hvorefter Thomsen overtog direktørembedet. Ved samme personalerokering blev Christian Tuxen Falbe (1791-1849) tilknyttet Møntkabinetet. Kammerherre Falbe var i forvejen velbevandret i numismatikken. Fra Brøndsted overtog Falbe allerede omkring 1830 katalogiseringen af prins Christian Frederiks meget betydelige samlinger af mønter og medaljer. Møntkabinetet havde 1832-49 usædvanligt meget videnskabeligt personale tilknyttet, formentlig var det først efter 2. Verdenskrig, at det igen var så velbemandet målt i antal personer uden hensyntagen til henholdsvis del- og fuldtidsansættelse. Også i forhold til andre af datidens museale institutioner var Møntkabinetet med hensyn til personale tydeligt privilegeret. At det var muligt for Møntkabinetet at få og udvikle en så stor stab skyldes blandt andet, at både de økonomiske og særligt de numismatiske konjunkturer var gode i 1830-40'erne. Det hang også sammen med prins Christian Frederiks store interesse for numismatik.²¹

¹⁸ RA, 216, IB, 1835, 33f.

¹⁹ Fundet har nummer XXVII i KMMS, FP, 1801-1838. Se Lindberg & Thomsen 1842; Haupt 2008.

²⁰ Carl Ludvig Müller (1809-91) var fra 1841 adjungeret inspektør ved Møntkabinetet. Han arbejdede ulønnet indtil 1842. Efter Devegges død i 1847 blev han inspektør. Efter Thomsens død i 1865 overtog han direktørposten. RA, 216, IB, 1834, 6ff., 1835, 33, 35, 41f.; Kromann & Jensen 1983; Haupt & Jensen 2007; Haupt 2008.

²¹ Jævnfør Holmqvist-Larsen 2008 ang. Brøndsteds død. Jævnfør note 12 om Falbe og Freund. Se Lund 1999 for flere oplysninger om Falbes arbejde ved forskellige kongelige samlinger. RA, 216, IB, 1842, 3; Kromann & Jensen 1988, 102; Jensen 1999a

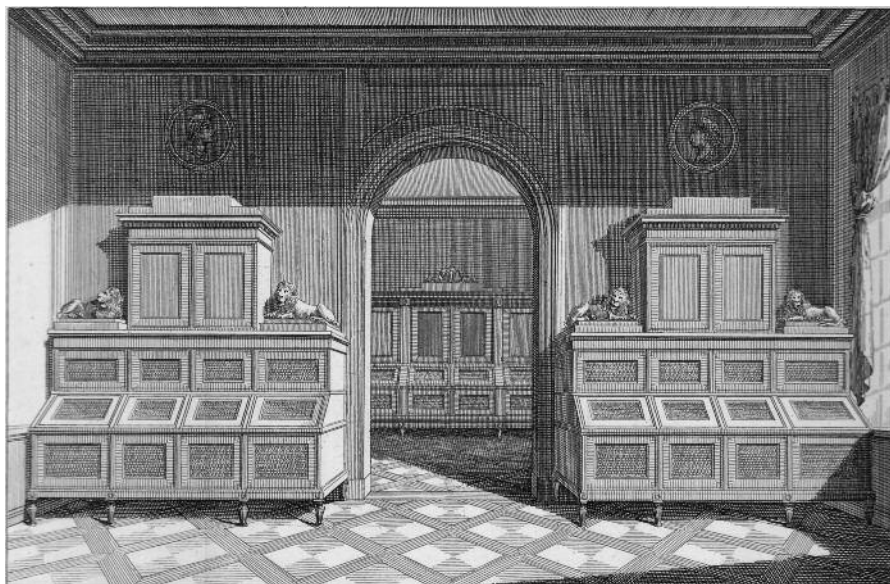

Fig. 7: Interiørbillede fra 1790 stukket af Frederik Ludvig Bradt (1747-1829) visende den ene side af Møntkabinetets største rum (fig. 6), i baggrunden Møntkabinetets østligste rum. Først publiceret i *Beskrivelse over Danske Mynter og Medailles i Den Kongelige Samling*, København, 1791, IX.

“thi Svovlcopier kunne ikke rangeres under samme Lukke med Sølvmynter, da disses Overflade derved vilde anløbe og antage et graaligt, mørkere Skjær – hvilket er indseet i alle større Myntcabineter i Europa, hvor Svovlcopier ere forhaanden”.²²

Møntkabinetet fik to nye lokaler, og formentlig gik en stor del af særligt 1834 med “Bureau’ernes nye Indretning og den Systematiske Anordning af den i Samme nu opstillede Copiesamling”.²³ Brøndsted havde ikke kun kopier med hjem fra udlandet, således måtte Møntkabinetet også lade fremstille et nyt stort møntskab til den voksende græske samling. Det skab blev i 1986 givet som officiel statslig gave til slottet i Warszawa (fig. 9).²⁴ Om lokaleudvidelsen og det nye skab skrev Thomsen i september 1834:

²² RA, 216, IB, 1833, 71 (citatet). Yderligere oplysninger om Møntkabinetets indretning m.m. i 1780’erne kan findes i Galster 1939; Jensen 1981b, 40ff.; Horsnæs forthcoming. Tak til museumsinspektør på Rosenborg Slot, Peter Kristiansen, for oplysninger om Rosenborg Slot. Angående indkøb af kopier og Brøndsteds rejser henvises der til Jensen 1980b; Mørholm 1981b, 138ff. Se også Rasmussen 2008.

²³ RA, 216, IB, 1834, 24.

²⁴ Gaven blev givet på foranledning af den daværende danske ambassadør i Polen via Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseets Direktion, Udenrigsministeriet og den danske Ambassade i Polen. Mikołajczyk 1988, 39; Jensen 1999b. Se også Wiséhn 1999.

Fig. 8: Et af de til Møntkabinettet i starten af 1780'erne fremstillede møntskabe af Johannes Wiedewelt (1731-1802) efter restaurering samt fjernelse af ikke-originale sideskabe fra 1851. Domenico Maria Gianelli (ca. 1724-1801) stod bag gipsløverne – 10 stk. i alt – fra 1780'erne. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet. Foto: Niels Elswing, 1992. Jensen 1992c, 75f.

Fig. 9: Møntskab fremstillet i 1830'erne, nu på slottet i Warszawa. Trefoden og de to sfinxer er skabt til Møntkabinettet i 1780'erne af Carl Frederik Kindgren (-1815?), jævnfør fig. 7. Foto: Victor Hermansen, 1938.

“om 8te Dage flytte vi ind i de os overladte 2de Værelser som bringes i Forbindelse med Myntcabinettet, de ere forsynede med Kakkelovne og ere saa smukke og gode, at det er en Lyst, isteden for det meget ubequemme Skab under Bordet til de græske Mynter, have vi nu et meget godt i Arbejde til 12000 Mynter. Svovlerne ere nu alle udpakkede, det er en god Samling og en herlig Stamme.”²⁵

Møntkabinettets besøgsvejledning angiver, hvordan forholdene var i 1835, da den første væsentlige ændring af de fysiske rammer var ovre. Møntkabinettet havde i 1835 tre udstillingslokaler med cirka 2.000 udstillede mønter og medaljer henholdsvis det romerske kabinet, den danske sal og det græske kabinet. Møntkabinettet havde

“I de förste tre afdelinger ... Mynter og af Medailler fremlagte til Skue paa *tre og tredive Skraaplaner under Glas* ... og kunne saaledes der *betragtes*; men enhver Mynt som Cabinettet ejer,

²⁵ Skaare 1992, 33.

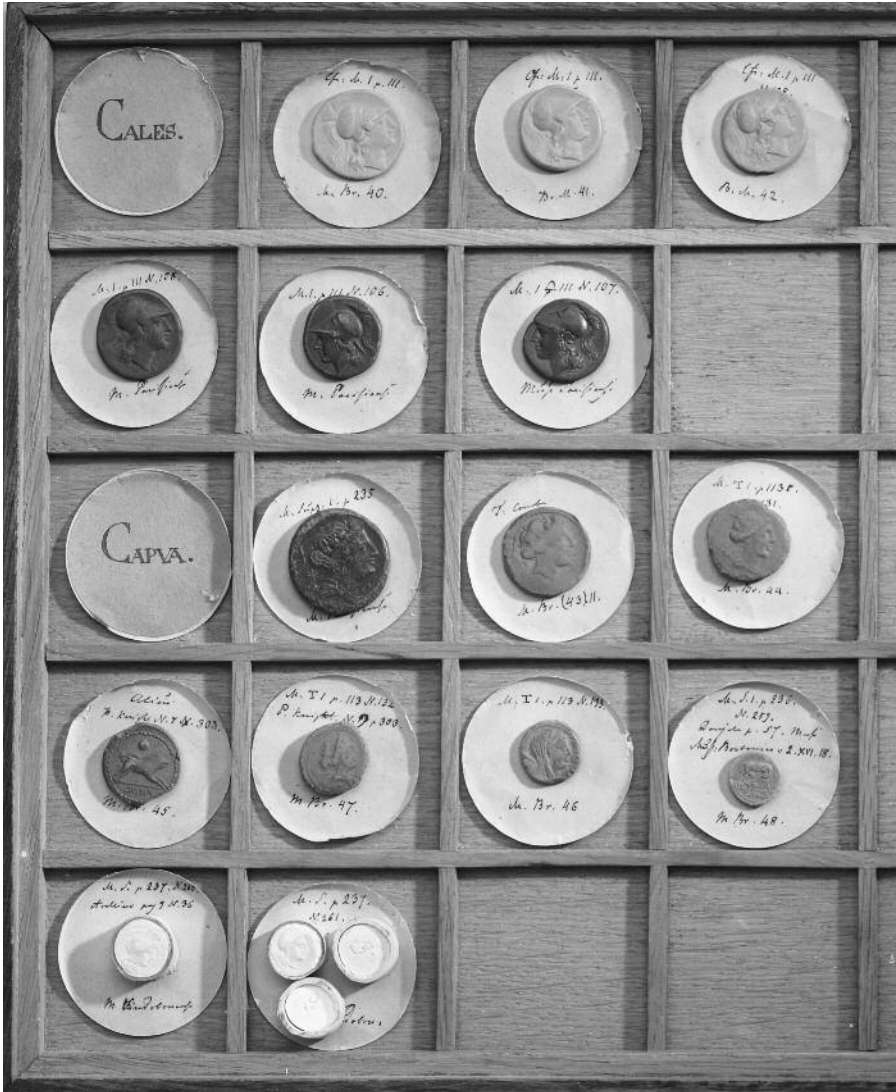

Fig. 10: Svovlkopier af mønter i kendte samlinger i London, Paris og Wien. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet. Foto: Arnold Mikkelsen.

kan, efter Catalogerne, forlanges *til nærmere Studium eller til Aftegning* i Copiekamret, naar man derom henvender sig til En af Cabinetts Embedsmænd”²⁶

²⁶ Efterretning 1835, 3f.

De udstillede genstande lå formentlig alle på sort fløj. I alt havde Møntkabinettet 1834-41 fem rum. De to rum, der ikke blev brugt til udstilling, blev brugt til kontorer m.m. I disse var kopierne, altså studiesamlingen (fig. 10), opstillet i nogle bestemte skabe til kopier. Skabene eksisterer stadig.²⁷ Møntkabinettet fik i 1837 sit fjerde kopiskab. Møntkabinettet tog med sin første besøgsvejledning et væsentligt skridt i sin udvikling. Kun få andre samlinger havde udstillingsvejledninger i 1830'erne. Det kongelige Museum for de nordiske Oldsager fik f.eks. først en i 1846, selvom Thomsen i 1838 havde skrevet et manuskript. Møntkabinettets vejledning minder på flere måder om nutidige numismatiske udstillingsvejledninger.²⁸

Også rent udstillingsteknisk tog embedsmændene ved nyopstillingen særligt hensyn til publikum. Medaljer er med hensyn til motiv ofte mere forskelligartede end mønter, og i den nye udstilling af danske medaljer lå der som regel af hver enkelt medalje et guld- og et sølvksemplar med henholdsvis forsiden og bagsiden opad. Brøndsted var i 1835 irriteret over, at flere af medaljerne kun forelå i et guldekseplar, hvorfor udstillingen kun kunne vise den ene side af motivet. Brøndsted ønskede derfor medaljedoubletter, helst i billige metaller, til udstillingen. Det førte til den i afsnittet *Medaljer og indkøb* omtalte udvidelse af pligtafleveringen i 1836. For at komplettere samlingen og navnlig udstillingen lod Brøndsted dog også fremstille nypræg i guld af flere medaljer på Den kongelige Mønt i København. Udover at disse udstillingstekniske overvejelser viser hensynet til publikum, så gælder det ligesom ved Besøgsvejledningen, at udstillingen på flere områder næppe har været meget langt fra flere nutidige numismatiske udstillinger.²⁹

Igennem 1830'erne blev der til Møntkabinettet løbende indkøbt nye mønter og møntskabe m.m., og enkelte små depotrum fik Møntkabinettet også rådighed over. De fleste typer af udstyr o.l., som Møntkabinettet skulle bruge, for eksempel mønter, blev antageligt øget/udvidet med 15-25 % i løbet af 1830'erne. Eksempelvis i 1838, da embedsmændene ønskede

“tvende mindre Myntskabe med sex Skraaplaner og to Gange 39 skuffer, hvilke Cabinettet endnu behöver for at dets Samlinger tilböriligen kunne ordnes og definitivt afsondres efter Systemet; ... Nödvendighed [deraf] dagligen föles ved Systematisering af de forskjellige Suiter”.³⁰

²⁷ Et af skabene er afbilledet i Gelfer-Jørgensen 1988, 240. Se for øvrigt i samme værk blandt andet også illustrationerne 92, 116 og 227, der viser henholdsvis Hermann Ernst Freunds gravmæle over biskop Frederik Münter fra 1834, et andet af Møntkabinettets møntskabe og en figur fra 1865 af Th. Stein forestillende Thomsen. Om Freund se note 12, om Th. Stein (1829-1901) se Munk 1998.

²⁸ KMMS, JS, 7/1837; Jensen 1992, 150, 262; 2002, 463.

²⁹ RA, 216, IB, 1835, 29; Jensen 2002, 463. Se Zahle 2008 angående Brøndsted og erhvervelse af gipser til Kunstakademiet.

³⁰ RA, 216, IB, 1838, 56.

For dem blev der i 1839 udbetalt “160 Rbd. Til Snedkeren for de to, nu fær-dige nye Myntskabe i det romerske Cabinet”.³¹ En af periodens væsentligste udvidelser med hensyn til fysiske rammer kom i slutningen af 1841, da den nyansatte kopist med uddannelse indenfor møntafstøbning måtte have og også fik et afstøbningslokale. Fremstillingen af kopier ved Møntkabinettet var vigtig, det betød både økonomiske gevinster samt øgede Møntkabinettets internationale betydning og relationer. Møntkabinettet kunne således nu selv formidle kopier af mønter fra dets samlinger. Desuden havde afstøbningsmulighederne også positiv indvirkning på Møntkabinettets generelle forskningspotentiale.³²

Offentlighed

Det vides ikke, hvordan forholdene omkring Møntkabinettets offentlighed og dets udstilling var i 1832, da Ramus døde. Brøndsted skrev i sit udkast til en instruktion med henblik på fremtiden:

“at Localet er aabent for Publicum een Dag om Ugen (hver Gang to Timer fra 12 til 2) i 8te Maaneder af Aaret, saaledes at enhver, anstændigen paaklædt Person kan inlades og frit be-tragte de Ting som er tilskue, eller endog udbede sig af en af Embedsmændene (hvilke paa den Dag i Regelen Alle ere til-stede) hvilket som helst Stykke af Cabinetets Samlinger til nær-mere Betragtning.”³³

Samlingerne var med andre ord formentlig ikke offentligt tilgængelige, da Brøndsted overtog styringen. Der er i den eksisterende litteratur uenighed omkring tidspunktet for Møntkabinettets nyåbning. I april 1835 skrev Brøndsted, at

“MyntCabinettets Embedsmænd have besluttet, efter en aftalt Plan, at fremlægge til Skue, paa alle, med Flöjel betrukne og under Laas synbare Skraaborde, henved 2000 græske, romer-ske, orientalske og danske Mynter og Medailler, og derover at forfærdige og trykke en kort summarisk Fortegnelse [=Besøgs-vejledningen] som skal kunne have (til Cabinettets Indtægt) for en Baggatelle og vil blive Publicum baade til Belærelse og Fornøjelse naar Cabinettet, nu færdigt efter dets nye Indretning, aabnes igjen i næste Maaned”.³⁴

³¹ RA, 216, IB, 1839, 12.

³² RA, 216, IB, 1838, 56; 1839, 12, 43, 128; 1840, 169ff.; 1841, 4, 23; KMMS, JS, 16/841.

³³ RA, 216, IB, 1832, 133ff.

³⁴ RA, 216, IB, 1835, 14. Ang. tidspunkt for nyåbningen se Galster 1939, 134 og Kromann & Jensen 1986.

Forklaringen på ordene *åbnes igen* i citatet og forvirringen omkring tidspunktet for genåbningen skyldes antageligt, at den nye stab relativt hurtigt efter Ramus' død åbnede Møntkabinettet, muligvis i anden halvdel af 1833, for publikum i overensstemmelse med instruktionerne. Til gengæld var det formentlig lukket igen under lokaleudvidelserne i 1834. Samtidig blev det besluttet, at der skulle laves en ny udstilling. Denne blev åbnet omkring maj 1835, og Besøgsvejledningen blev skrevet dertil.

Udarbejdelsen af den nye udstilling og Besøgsvejledningen skete formentlig fra efteråret 1834 og frem til maj 1835. Det gælder fra 1832 til 1842, at Møntkabinettet var lukket for offentligheden i vinterhalvåret. Dog var kopikammeret fra 1840 også åbent i vinterhalvåret. Besøgsvejledningens udgivelse markerer som antydning et skel i Møntkabinettets udvikling. Med Besøgsvejledningen og den nye udstilling var det første og måske vigtigste mål for Brøndsted opnået, nu kunne forskning og publikationer i højere grad prioriteres. Den udvikling illustreres også af Møntkabinettets åbningstider. Besøgsvejledningen angiver, at de tre udstillingslokaler er

“aabne for Publicum, indtil videre, hver Mandag og hver Löverdag fra Kl. 11 til 1. Den fjerde Afdeling, nemlig Copiekamret, er ogsaa aaben, men ikkun [=kun] for Studerende, Kunstnere eller Andre som der ville arbejde”.³⁵

Det var én dag mere om ugen, end hvad nogen af instruktionerne foreslog (appendiks 1a-c).

Thomsen skrev i 1836, at “Det gaaer meget godt med Cabinetkets Offentlighed”.³⁶ Alligevel valgte personalet i slutningen af 1830'erne at indskrænke åbningstiden for de tre udstillingslokaler til én gang om ugen, mens kopikammeret til gengæld blev tilgængeligt tre gange om ugen. Forskning opprioriteres med andre ord i denne periode, og samtidig svarede åbningstiderne i slutningen af 1830'erne igen næsten til det i instruktionerne skitserede. De ændrede åbningstider, samt at Brøndsted, der selv var meget glad for busten, kontinuerligt arbejdede på at udsmykke Møntkabinettets lokaler, fremgår af nedenstående annonce, som i maj 1839 blev indrykket i *Berlingske Tidende*:

“Det Kongelige Mynt- og Medaillecabinet,
Som i de sidste Maaneder er bleven forøget med nye Myntrækker og hvis Locale er bleven forskjønnet med bronzerede Afstøbninger af antike Büster [fig. 11], aabnes igjen for Publicum Löverdagen den 25de Maj Kl. 12, og staar fremdeles, indtil Videre, aabent for Publicum, hver Löverdag fra Kl. 12 til 2. For

³⁵ Efterretning 1835, 3.

³⁶ Skaare 1992, 45.

Fig. 11: Rum 1 i Møntkabinetets udstilling i Prinsens Palais med buste ovenpå skabene, cirka 1930. I de øvrige rum var der også opstillet buste. Busterne er identificeret og omtalt i Zahle 2008, hvor rum 2 og 3 også er afbilledet.

de Studerende og Andre som der ville arbeide, ere Myntkabinettet og sammes Copiekammer fremdeles, som hidtil, aabne hver Mandag, Onsdag og Löverdag fra Kl. 12 til Kl. 3.

Brøndsted
Directeur.”³⁷

I instruktionerne var det fremhævet, at direktøren var forpligtet til at afholde forelæsninger i numismatik i Møntkabinettet. Hvordan det udviklede sig er imidlertid forholdsvis uklart, men forelæsninger var ikke kommet i gang i juli 1833. Museumsinspektør Helle W. Horsnæs planlægger udgivelse af Brøndsteds forelæsningsmanuskripter og oplyser, at flere forelæsninger blev afholdt af Brøndsted i 1834. Den første af Brøndsteds forelæsninger blev formentlig afholdt den 16. maj 1834, og denne var en del af en større serie forelæsninger. Med andre ord blev der afholdt forelæsninger i Møntkabinettet i perioden. Brøndsted var vant til at forelæse på Universitetet.³⁸

Prioriteringen og kravene omkring Møntkabinetets nyåbning skal naturligvis forstås på baggrund af den historiske kontekst. Perioden efter Napoleonskrigenes afslutning var blandt andet kendetegnet ved nationale strømninger. Yderligere var Danmark i 1830’erne kendetegnet ved begyndende demokratisering og gode økonomiske konjunkturer. Flere københavnske samlinger blev i 1800-tallets første halvdel åbnet for offentligheden, for eksempel Det kongelige Museum for de nordiske Oldsager i rummet over Trinitatis Kirke i 1819, Det kgl. Rustkammer (nu del af Tøjhusmuseet) i 1837 og Det kgl. Kunstmuseum i Dronningens Tværgade i 1844. Møntkabinettet var som nævnt for første gang åbnet for publikum i 1801. 1800-tallets dannelesidealer indebar uddannelse og oplysningen af folket, hvorfor kravet om adgang til samlinger var et generelt krav, som ikke kun Møntkabinettet var underlagt. Det kan eksempelvis til sammenligning anføres, at udviklingen i Universitetets Myntkabinett i Oslo med hensyn til åbning af samlingerne mindede meget om Møntkabinetets. Universitetets Myntkabinett i Oslo åbnede også i 1835 sine udstillinger for publikum, der var adgang der til hver mandag fra kl. 11.00 til 13.00.³⁹

Indsamling via Danefæ

I Møntkabinettet blev der siden 1807, med tilbagevirkende kraft fra 1801, ført en protokol over møntfund gjort i Danmark – og hertugdømmerne indtil 1864. Det skete med fokus på ældre fund, dvs. vikingetid og middelalder. Registrering af indholdet i møntfund var på europæisk plan ikke almindeligt,

³⁷ RA, 216, IB, 1840, 133. Se Zahle 2008 angående Brøndsted og buster i Møntkabinettet.

³⁸ RA, 216, IB, 1833, 70; 1837, 37; Berlingske, 1839, nr. 121 og 260; Mejer 2008.

³⁹ Skaare 1967, 256; Rasmussen 1979, 51ff.; Askgaard 1988; Gundestrup 1988; Jensen 1992, 216; Nielsen 1993, 34.

Møntkabinettet var pioner og helt i front. I 1835 anlagde det fremsynede personale yderligere to protokoller henholdsvis Gaveprotokollen og Bytteprotokollen, sidstnævnte synes oprindeligt – jævnfør appendiks 1 – at være Thomsens idé. Derved blev Møntkabinettets registreringssystem væsentlig udbygget, så for eksempel sporing af provenienser muliggjordes og/eller lettedes betydeligt. I 1845 indførtes Købsprotokollen. Bytteprotokollen var i brug op i 1900-tallet, de tre andre protokoller føres stadig. Årene omkring 1835-36 var kendetegnet ved indførelsen af flere forhold og arbejdsmetoder, som var med til at udvikle Møntkabinettet til en forskningsinstitution. Udover protokollerne i 1835 var det eksempelvis i 1836, at Møntkabinettets mere systematiske indsamling af numismatiske bøger blev startet. Tidligere havde det været mere tilfældigt, hvilke bøger Møntkabinettet fik indsamlet.⁴⁰

Hundretusindvis af mønter er indkommet til Møntkabinettet på grund af danefælovgivningen, der indtil museumsloven af 1984 havde baggrund i Christian den Femtes Danske Lov fra 1683, en forordning af 22. marts 1737 og en plakat af 7. august 1752. I perioden 1832-42 indkom der også en del møntfund til Møntkabinettet. Møntkabinettets indsamling via møntfund var set med nutidens øjne lidt speciel, idet en væsentlig andel af det enkelte fund ofte blev returneret til finderens. Denne fremgangsmåde blev anvendt indtil 1890'erne, hvor Møntkabinettet mistede sin status som selvstændigt museum ved dannelsen af Nationalmuseet.⁴¹ Der var dengang ikke fokus på at bevare samlede fund. Møntkabinettet havde af og til forskellige måder at håndtere møntfund og danefæ på. I 1837 blev der eksempelvis skrevet følgende til chefen Hauch:

“Til Gjensvar paa Deres Excellences Skrivelse til os med de, paa en Kirkegaard [=Almenkirkegården] i Aalborg fundne [af gartner Jens Jensen], 21 Stykker hele Mynter (af hvilke de 20 ere Kufiske og 1 af Kong Edgar af England, Kong Edelred's eller Æthelreds Fader); 43 Myntfragmenter, alle Kufiske, og 3 andre hele Mynter (to af disse Kufiske, og den tredie af fornævnte Kong Edgar) – hvilke alle herved følge tilbage – have vi den Ære at melde:

At det Kongelige Cabinet vil være meget vel tjent med alle disse Mynter, efterdi selv Doubletter af Kufiske Mynter (om det ved nærmere Undersøgelse befindes at nogle deriblant ere in duplo) meget vel kunne benyttes til Omtuskning [=bytning] imod andre, i Cabinettet savnede Myntnummere.

Med Hensyn paa Finderens yttrede Ønske at beholde de tre i et eget Papir indsvøbte tre Mynter, bör vi bemærke: at de tre Myntnummere Finderen har udsøgt, ikke vel kunne undværes, somhelst da vi endnu ikke rigtigen forstaae de tvende af disse

⁴⁰ Galster 1947, 18; Jensen 1981a, vol. 12, 4; 1992a, 15ff. især 21-25; 1999a, 47; Skaare 1992, 45.

⁴¹ Banke 1991, 11.

som ere Kufiske, og den trede af dem er en meget sjælden og i Cabinettet savnet Mynt af Kong Edgar af England. Men det maatte tillades os at foreslaae at Finderen gunstigen underrettes om: at det er saa langt fra at man ikke gjerne vil opfylde hans Ønske, at man meget mere, om nogen Tid, naar disse Mynter tilstrækkeligen ere blevne undersøgte, ikke alene vil tilstaae ham tre Nummere som maatte befindes at være Doubletter i denne Samling, men ogsaa, hvis D^s Excellene tillader det, skænke ham en eller anden Doublet af en mere anseelig dansk Mynt, efterdi Chefen upaatvivleligen med os vil erkjende Vigtigheden af at opmuntre Folk af Almuen til altid at fremsende til vedkommende Auctoritæt de gamle mynter de maatte finde, istedet for hemmeligen at sælge disse (hvilket vist ellers ofte vilde skee) til en Guldsmed for Metallets materielle Værdi.”⁴²

Generelt udtog Møntkabinetet fra møntfund udover, hvad det selv manglede i sine samlinger (typesamlinger), også mønter, som ville være godt byttemateriale overfor udenlandske møntsamlinger. Der er dog også enkelte eksempler på, at Møntkabinetet ikke modtog fundmønter, der manglede i samlingerne og/eller var gangbare. Der blev i 1836 skrevet til Hauch:

“Omendskjönt den hermed tilbagefølgende portugisiske Guldmynt, som er fundet ved Faaborg, ikke haves i det kongelige Myntcabinet, dele vi dog Deres Excellences Formening at den ei bör förbeholdes Myntcabinetet i det at det er et nyt og gangbart Stykke, som altid let vil erholdes. Mynten er en saakaldt moje d’or⁴³ ... præget i Aaret 1714 under kong Johan den Femtes Regjering.”⁴⁴

Og ligeledes til Hauch i 1837 om en mønt fundet på en eng i Kolt Sogn, Aarhus Stift:

“At den fremsendte Sölvmynt er ... en almindelig og endnu gangbar nederlandsk Daler, nemlig et 2½ Gulden stykke fra Utrecht af Aaret 1621, og da denne Sölvmynt for det Kongelige Cabinets Samlinger er aldeles ubetydelig [sendes den tilbage.]”⁴⁵

⁴² RA, 216, IB, 1837, 22ff. Sagen endte med, at alle mønterne og fragmenter kom tilbage til og på de rette steder blev indlemmet i Møntkabinetet. Fra fundet blev tre kufiske mønter, som kunne undværes, udvalgt og med en forklaring skrevet af Lindberg sendt retur. I fundet var der også 59 stykker brudsølv, de blev sendt til opbevaring i Oldnordisk Museum. Fundet er KMMS, FP XXX.

⁴³ Portugisisk guldmønt udmøntet i perioden 1575-1722. I starten af 1700-tallet, hvor den blandt andet blev anvendt i Irland og Vestengland, havde den en bruttovægt på 13,776 gram og en finvægt på 12,63 gram.

⁴⁴ RA, 216, IB, 1836, 15.

⁴⁵ RA, 216, IB, 50. Omkring 1840 begynder Møntkabinetet at registrere den type fund.

En del fundoplysninger gik tabt, da dele af krukker o.a., som mønter var fundet i, indimellem også blev tilbagesendt. Det skete for eksempel i 1837 ved Basnæs-fundet, hvoraf blot 116 af fundets 1.177 mønter blev udtaget til Møntkabinettet. Der blev mange af mønterne, men også den “medfølgende Hanke af en Krukke [=tinkande], i hvilken Mynterne skulle være fundne, men som er aldeles ubetydelig”⁴⁶ sendt tilbage til finderens.

Der var dog også tilfælde, hvor Møntkabinettets personale var opmærksom på keramikstykkernes videnskabelig værdi. Det fremgår af sagen omkring fundet fra Store Valby fra 1839, der også viser et af de særtilfælde, hvor Møntkabinettet anbefalede en særlig stor danefægodtgørelse på grund af fundets sjældenhed:

“Til Chefen for det Kongelige Mynt- og Medaille Cabinet
H. H. h: Hofmarechal Greve af Haxthausen

Til Gjensvar paa Deres højædle Højvelbaarenheds Skrivelse til os af 22de Juli med hvilken fulgte en Kasse indeholdende 631 Stykker Sølvmynter samt endeel Brudstykker af lignende Sølvmynter, alle fundne paa Gaardmand af Store Valbye i Leire Herred Ole Pedersens Enkes Lod, have vi herved den Ære at melde: At, med Undtagelse af 85, deels ganske almindelige deels forslidte og ukjendelige Stykker, hvilke herved i bemeldte Kasse under Forsegling tilbagesendes, det Kongelige Cabinet kan bruge alle de øvrige, efterdi disse Mynter deels ere ualmindelige og siældne, deels indeholde en Mængde Variationer, ved hvilke selv de Myntstykker som ikke tilforn manglede i de Kongelige Samlinger, dog godt kunne bruges til Troquering [=bytning] med fremmede Cabinetter; og da der iblandt disse Mynter findes højst siældne Stykker – de yngste iblandt dem prægedes under Kong Edward Confessors Regiering i det ellefte Aarhundrede: 1042 – 1066 – ; Saa ansee vi det for vor Pligt at anbefale Finderinden til en, vel ikke Sædvanlig, men højst billig extraordinaire Gjengjeldelse af 20 til 25 Rigsbankdaler foruden Metalværdien.

Vi tage os endnu den Frihed at bemærke, at endskiønt Stykkerne af det Leerkar, i hvilket disse Mynter opbevaredes, i sig selv ere ubetydelige, det dog, med Hensyn paa Tidsbestemmelsen af lignende Leerkar, vilde være ønskeligt, at disse Leerkarstykker maatte afleveres i det Kongelige Museum for Nordiske Oldsager.

Det Kongelige Mynt og MedailleCab: paa Rosenborg Slot den 3^{die} Aug. 1839.

Brøndsted. Thomsen Devegge”⁴⁷

⁴⁶ RA, 216, IB, 1837, 58. Fundet har nummer 228 i Jensen 1992a. Se Jensen 2000.

⁴⁷ RA, 216, IB, 1839, 45. Fundet har nummer 3 i Jensen 1992a. Se Liebgott 1978 ang. keramik, især nr. 8.

Oplysninger gik i perioden også tabt, fordi møntfundene ikke altid nåede intakte frem til Møntkabinettet. Brøndsted skrev i 1842

“i Anledning af de af Jörgen Jensen paa Hornstrup Mark under Weile Amt ... fundne 144 Lod gamle Sølvmynter [, at] ... vi ogsaa i dette Fund have et iøinefaldende Exempel paa, at Myntindivider udtages og andre lægges i Stedet (vi vide ikke hvor), inden Fundets Materiale kommer i det Kongel. MyntCabinets Embedsmænds Hænder. I nærværende Fund nemlig, hvilket, ifølge Totalindholdets Beskaffenhed, nødvendigvis maa være nedlagt omtrent 1624 i Christian den IV^{des} Regjeringstid, have vi saaledes fundet:
 1 en Toskilling af Frederik III fra Aaret 1660, som umuligen kan have været nedlagt med de Øvrige;
 2 en Korshvid af Kong Hans, og
 3 Tre Markstykker og en Toskilling af Christian IV som, höist sandsynligen, heller ikke oprindeligen hørte til dette Fund”.⁴⁸

I langt størstedelen af tilfældene, blev danefægogdtgørelsen udregnet ud fra fundets metalværdi. Der er som nævnt eksempler på, at fundets “ualmindelighed”⁴⁹ blev taget i betragtning, når godtgørelsen skulle udbetales. Det var dog oftest ikke meget ekstra, der blev udbetalt, hvis fundet var sjældent. Ofte betød det blot, at beløbet, der skulle udbetales på grund af metalværdien, blev rundet op. Det var sjældent mere end 10 % ekstra i forhold til metalværdien som finderens af et sjældent fund fik. Der er dog også ganske få eksempler på, at Møntkabinettets embedsmænd anbefalede en væsentlig forøgelse af godtgørelsen på grund af fundets sjældenhed.⁵⁰ Det gælder blandt andet ved et enkeltfund af en guldmønt i 1839 (fig. 12). Det fremgår af et brev af 28. august 1839 fra Møntkabinettet til dets chef:

Fig. 12: Den i 1839 på Lolland fundne guldgulden fra Lüneburg, 3,37 gram. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet.

⁴⁸ RA, 216, IB, 1842, 46 (citatet); 1833, 97; 1835, 7; 1837, 22, 58; 1838, 38.

⁴⁹ RA, 216, IB, 1840, 14.

⁵⁰ Møntfund indsendtes i perioden oftest, hvilket danefæ også skulle ifølge plakaten af 7. august 1752, til Rentekammeret, som videresendte dem til Møntkabinettets chef, der derefter sendte dem videre til embedsmændene på Rosenborg Slot. Embedsmændene vurderede oftest fundet (af og til fik Rentekammeret hjælp fra Den kongelige Mønt i København til vurderingen af danefæ, se Märcher 2007 især note 6a) og kom med forslag til, hvilke mønter Møntkabinettet skulle beholde og udbetale godtgørelse for. Ligeledes var det embedsmændene, som kom med forslag til godtgørelsens størrelse. Formentlig fulgte Rentekammeret oftest/altid anbefalingerne fra Møntkabinettets embedsmænd, der er i hvert fald ikke fundet eksempler på uoverensstemmelser ved fastsættelsen af danefægogdtgørelserne. Dette er formodninger. Studier i principperne bag ved fastsættelsen af danefægogdtgørelsen i perioden vil antageligt markant præcisere eller ændre det her fremførte.

“Til skyldigt Gjensvar paa D^s højædle Højvelbaarenheds Skrivelse til os af Gaarsdato med en Guldmynt, funden af Karen Pedersdatter af Brieninge⁵¹ paa Lolland [ved at hyppes Kartoffler]⁵², have vi den Ære at melde: at denne Mynt, som vedlagt følger tilbage, er en Guldgylden af Kejser Friderich III, præget inden denne Fyrste blev kronet til Kejser Aar 1440, med følgende Præg og Indskrivt:

paa Aversen, Rigsæblet med Omskrivt FRIDERICVS RONO (det er, Romanorum) REX.

paa Reversen, Johannes Döberens med Omskrivt: MONET NO LVNEB'GE det er: Moneta nova Lüneburgensis;

at den vil være meget velkommen i Cabinetts middelalderse Suite; at dens Guldvardi er henved 4 Rigsbankdaler, hvorfor man, da Mynten er temmelig sjelden neppe bör give den fattige Finder mindre end 5 Rigsbankdaler.”⁵³

Muligvis var hensigterne anderledes end den generelle praksis på Møntkabinettet med hensyn til behandlingen af danefæ, da der i arkivalierne ofte findes indikationer af, at der ved fund af nogle “højest sjældne Mynter [blev foreslået en] noget større Godtgørelse end Metalværdien”.⁵⁴ Der findes fra perioden også et par eksempler på, at Møntkabinetts embedsmænd anbefaler en større godtgørelse end normalt, oftest en oprunding af beløbet, på grund af finderens armod. Generelt blev godtgørelsen udregnet på baggrund af metalværdien, og generelt blev Møntkabinetts anbefalinger med hensyn til fundenes skæbne og den eventuelle godtgørelses størrelse fulgt.⁵⁵

Medaljer og indkøb

I perioden 1832-42 blev indsamlingen af danske guldmedaljer prioriteret højt af Møntkabinetts personale. Der blev udarbejdet oversigter over, hvilke guldmedaljer Møntkabinettet manglede, og en del medaljer blev i perioden nypræget på Den kongelige Mønt i København til Møntkabinetts udstilling. Ikke alle medaljer indkom automatisk til Møntkabinettet, da kun medaljer fremstillet på de kongelige møntsteder var underlagt pligtafleveringen. En del medaljer kunne fremstilles ved nyprægning. I 1836 blev pligtafleveringen udvidet, så Møntkabinettet skulle have to eksemplarer, i sølv når det var medaljer, af hver mønt eller medalje fremstillet på de kongelige

⁵¹ Sic. Skulle nok være Breininge/Bregninge på Lolland.

⁵² RA, 216, IB, 1839, 47.

⁵³ Finderen fik 5 rbd. i godtgørelse. RA, 216, IB, 1839, 49 (citater), 59. KMMS, FP, XXXVI. Se Jacobsen & Mørkholm 1966, 88, nr. 25. Ordet *temmelig* er skrevet som *temelig* med streg over m.

⁵⁴ RA, 216, IB, 1837, 76.

⁵⁵ RA, 216, IB, 1837, 22, 76; 1839, 4, 49; 1840, 14, 42; Banke 1991, 10.

møntsteder. Den ændring var som omtalt foranlediget af Brøndsteds ønske om at kunne vise begge genstandens sider i udstillingen. Perioden igennem, men særligt i dens sidste halvdel, forsøgte Møntkabinettet at få udenlandske guldmedaljer erstattet af eksemplarer i sølv eller bronze. Der var ifølge de ansatte ingen grund til at have dyre guldeksemplarer af udenlandske medaljer liggende, hvis et eksemplar i et ringere metal kunne skaffes. Desuden antoges det, at såvel ombytning med som indkøb af nye bronzemedaljer ville være selvfinansierende, såfremt guldeksemplarerne blev solgt. Derimod gjaldt det stadig omkring 1840 om at skaffe de manglende danske guldmedaljer – særligt de, der havde nationalhistoriske og royale motiver. Medaljeindsamlingen skal formentlig forstås på den måde, at personalet prioriterede de danske guldmedaljer – særligt frem til udstillingens åbning i 1835 – netop på grund af udstillingen. Desuden var Møntkabinettet jo kongens ejendom, hvorfor indkøb af genstande, som forherligede ham og hans familie, var vigtige og formentlig også lettere at få finansieret.⁵⁶

Mønter fra antikken var i perioden højt prioriteret blandt numismatikere, men af gode grunde kom antikke mønter ikke automatisk til Møntkabinettet via pligtaflevering, og kun få kom via møntfund. Møntkabinettet måtte derfor købe eller bytte sig til de antikke mønter. Indkøbene var naturligvis i høj grad underlagt de tildelte midler, men også mængden og karakteren af udbudte mønter spillede selvfølgelig en stor rolle for Møntkabinettets indkøbsmuligheder. I perioden blev både biskop Münters⁵⁷ og dele af hofklejnsmed Georg Friderich Timms⁵⁸ (1746-1829, fig. 13) store møntsamlinger solgt på auktion i Danmark. Ved begge lejligheder forsynede Møntkabinettet sig med især antikke mønter. På auktionen over anden del af Timms samling i september 1832 købte Møntkabinettet for knap 300 rigsbankdaler. Thomsen og Devegge havde søgt om 3-400 rigsbankdaler til auktionen, og motiverede det ved at skrive, at

“Iblandt de græske Mynter ... [i Timms samling] findes kun faa at mangle i den kongel. Samling, men disse ere meget sjældne, og ... udmærker den Timmske Myntsamling fremfor de fleste private Samlinger, ... Af de romerske findes flere, især Guldmynter, der mangle i Kabinettet. Endskjönt det nu ikke er os muligt med Bestemthed at kunne sige, hvorledes disse Mynter paa Auctionen ville blive betalte, troe vi Dog, at for 3 til 400 Rdb^r. ville de for Kabinettet vigtigste Stykker kunne erholdes, og dersom Priserne blive lave kunde for samme Sum maaske endog tillige erhverves flere Stykker, der

⁵⁶ RA, 216, IB, 1835, 11, 21, 29, 35; 1836, 7, 10; 1838, 10; 1839, 27, 77; 1840, 38; RA, 216, PM, 1832-1838, 137f.; Jensen 2005; 2008.

⁵⁷ Münterianum 1836-39.

⁵⁸ Timm 1831-34. Se Hermansen 1988.

Fig. 13: Georg Friderich Timm. Udført af Christian Horneman (1765-1844). 50 x 42 cm. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet. Erhvervet 2007. Foto: John Lee.

vel findes i Kabinettet, men saa slet conserverede, at de ey pryde Samlingen, men derimod i Timms Myntsamling haves i udmærkede Exemplarer.”⁵⁹

På auktionen over den første del af Münters samling i marts 1836 blev indkøbt cirka 150 mønter for knap 600 rigsbankdaler. Der havde Thomsen og

⁵⁹ RA, 216, IB, 1832, 76. Ordet *conserverede* skal forstås som dårligt bevarede, ikke som dårlig konservering i moderne museumsmæssig forstand.

Devegge, mens Brøndsted var i udlandet, blandt andet skrevet til Hauch med henblik på at måtte bruge et betydeligt beløb,

“at denne Samling af antike Mynter er den største og meest udemærkede, der nogensinde ved Auction er blevet bortsolgt her i Norden, og at deri findes mange og højst sjældne Stykker, som mangle i den kongelige Samling. Vi indsee, at det kun med stor Bekostning vilde være muligt at forskaffe Kabinettet alt hvad det af disse kunde trænge til; men for paa en nogenledes passende Maade at kunne iagttage Sammes Interesse ved Auctionen, ansee vi det fornödent at andrage paa, at Deres Excellence stiller i det mindste 500 Rbd^r Sedler til vor Disposition, hvilket vi ved denne sjældne Lejlighed da ville søge at anvende saa godt, som Omstændighederne tillade.”⁶⁰

Som regel fik Møntkabinettet efter ansøgning stillet en ikke ubetydelig sum penge til rådighed, når der skulle købes ind. Dog skrev Thomsen kort tid efter anden del af auktionen over Münters samling i 1837:

“Det forbausede Hauch der var knap med Penge – da jeg efter Auctionen viiste ham, at jeg havde ordre til [=kommissioner], dersom det behøvedes, at betale 500 francs for en eneste Mynt saa ivrigt var den forlangt og saa rige Cabinetter findes der i Udlandet.”⁶¹

Møntkabinettet foretog også i perioden andre væsentlige indkøb. I 1837 blev der eksempelvis købt 139 antikke mønter af Falbe.⁶²

Thomsen påpegede i 1836, at Møntkabinettets åbning for offentligheden havde medført en del gaver til Møntkabinettet, og det er bemærkelsesværdigt, at Gaveprotokollen er fra samme tid som Møntkabinettets nyåbning. Allerede i 1835 var embedsmændene dog klar over, at nyåbningen betød, at der indkom flere gaver til samlingerne. For at hædre, reklamere og ikke mindst også for at opfordre flere til at donere mønter og medaljer til Møntkabinettet, begyndte embedsmændene i 1835 i Berlingske Tidende at publicere oversigter over modtagne donationer. Det fremgår af den informative tekst, som fulgte den første publicerede liste over givere til Møntkabinettet:

⁶⁰ RA, 216, IB, 1836, 6. Münter havde blandt andet siden 1780’erne ordnet møntsamlinger og var i Wien blevet introduceret til numismatikken af den kendte numismartiker Joseph Eckhel (1737-1798). Jensen 1992, 23. Begrebet *Rbd. Sedler* skal forstås som rigsbankdaler i seddelværdi, i modsætning til i sølv-mønt.

⁶¹ Skaare 1992, 56. En franc var en sølvmønt med bruttovægt 5 gram, lødighed 900 ‰, finvægt på 4,5 gram.

⁶² RA, 216, IB, 1832, 38, 92; 1836, 19f.; 1837, 32ff.

“Det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet har paa den senere Tid efterhaanden imodtaget ikke ubetydelige Gaver af antike og moderne Mynter, for hvilke undertegnede Embedsmænd ansee sig forpligtede til, paa Cabinetkets Vegne, herved offentligent at takke vedkommende høje og ærede Givere, som ville gunstigen bemærke, at disse Mynter her anføres omtrent efter den Tidsfølge i hvilken de afleveredes i Cabinettet, og at de alle først ere indførte i en særegen Gavebog⁶³, som nylig er tilføjet Cabinetkets Protocoller, og derpaa indlemmede paa behørigte Steder i dets Myntsuiter:

- 1.⁶⁴ Fra afdøde Professor Dr. Theol. Jens Möller⁶⁵: En cufisk Sølvmynt, præget i Samarkand⁶⁶ i Hegirens⁶⁷ Aar 301 (913), funden i Neumünster i Holsten 1832.⁶⁸
2. Ved Enkegrevinde Rantzau-Rastorff⁶⁹ fra Professor og Dr. Medicinæ Hegewisch⁷⁰ i Kiel: En tyrkisk Guldmynt, præget i Constantinopel under Sultan Achmed⁷¹, i Hegirens Aar 1012 (1603); skal være funden i en Mergelgrube paa Godset Bielemoor i Holsten.⁷²
- d.⁷³ Fra Hr. Stiftsskriver Hansen i Roeskilde: En Sølvmynt præget af Frederik den 1ste som Hertug i Slesvig Aar 1514. Denne Mynt er nu saa sielden, at man hidtil ikkun [=kun] kiender dette ene Exemplar.⁷⁴

⁶³ Dette ord samt titler og navne er i annoncen fremhævet på den måde, at der er et mellemrum mellem hvert bogstav. På den progressive Brøndsteds initiativ er hele teksten i Berlingske Tidende endvidere sat med latinske bogstaver i stedet for med de ellers anvendte gotiske. Se Boserup 2008, fig. 1.

⁶⁴ De 13 numre udgør i samme rækkefølge de første tretten numre i den første Gaveprotokol. KMMS, GP, 1835-1858.

⁶⁵ Teologen Jens Møller (1779-1833), der var en af Brøndsteds venner, døde den 25. november 1833 i København.

⁶⁶ Byen ligger i det sydøstlige Usbekistan.

⁶⁷ Muhammeds flugt/udvandring fra Mekka i år 622.

⁶⁸ Mønten er tidligere katalogiseret uden disse proveniensoplysninger. Østrup 1938, 79 nr. 898; Wiechmann 1996, 383. Den var ifølge Jens Møller fundet i jorden på kirkegården i Neumünster. Den blev sendt til Jens Møller for at skulle afgives til Møntkabinetet, donationen kom således på sin vis ikke fra Jens Møller. RA, 216, IB, 1832, 36; RA, 216, PM, 1822-1832, 209f., 212.

⁶⁹ Se DAA, 1930, 7-176 for information om slægten Rantzau.

⁷⁰ Franz Hermann Hegewisch (1783-1865).

⁷¹ Sultan Achmed I (1589-1617) regerede 1603-17. Eccardt 1968, 397.

⁷² RA, 216, IB, 1833, 64; RA, 216, PM, 1832-1838, 50. Se Kromann & Jensen 1995 om dette fund samt om praksis m.v. ang. fund i Hertugdømmerne før 1864.

⁷³ Sic.

⁷⁴ Mønten er en 1 skilling fra Husum (2,05 gram, Schou 1926, 1514, 9; Galster 1972, Frederik I, 120A). Den befinder sig i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Det andet af Galster 1972 kendte eksemplar af mønten (Schou 8), som også er i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling og vejer 2,12 gram, kom til samlingen i 1883 fra den hamborgske handelsmand H.A. Mayntzhusen (død 1891) ved hjælp fra den københavnske vekseler Emil Le Maire. KMMS, GP, 888.

4. Fra Hr. Justitsraad Münter⁷⁵: En cufisk Billon-Mynt, slagen i Cordova⁷⁶ i Hegirens Aar 301 (913) under Chalifen Abdorrahman III.⁷⁷, den ottende af de omniadiske Chalifer, som regjerede i Spanien; funden iblandt salig Biskop Münters Papirer.⁷⁸
5. Fra H. E. Geheime-Statsminister Krabbe-Carisius⁷⁹: Et fuldstændigt Sæt af den efter en nye Myntfod udprægede Kongelige svenske Speciesmynt, nemlig 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{12}$ Species.⁸⁰
6. Ved Hr. Justitsraad Meincke⁸¹ fra Kammerherreinde Calmette⁸²: En Kobbermynt af Constantius Chlorus⁸³, forestillet som Hercules (en temmelig sjelden Advers, der ikke var forhaanden paa de Mynter af denne Keiser, som Cabinettet ejede).
7. Ved Secretairen for det Londoner Athenæum⁸⁴: Et Sæt af den første, under den nuværende Konge i England William IV.⁸⁵ udprægede Sölvskillemynt (4- 3- 2- og 1 penie-Stykker).⁸⁶
8. Fra Hans Kongelige Höihed Prinds Christian Frederik, til det Kongelige Mynt-Cabinets Copiekammer: En anselig Samling Afstøbninger i Svovl af antike Mynter i det Kongelige franske Cabinet.
9. Fra Hr. Dr. Medicinæ Hofbauer fra Nordhausen: 4 Bracteater fra Middelalderen, og en Sölvmynt af Biskop Ernst af Magdeburg⁸⁷, fundne ved at opbryde Grunden til det gamle Raadhus i Nordhausen.

⁷⁵ Biskop Münter havde seks børn, og to af dem blev justitsråd. Det er uklart, om det var den ældste søn Hermann Balthasar Adde Stephan Münter (1792-1867) eller den lidt yngre Carl Vilhelm Theodor Münter (1798-1841), som afleverede mønten på Møntkabinetet.

⁷⁶ Córdoba i Andalusien, Spanien.

⁷⁷ Emir Abd-er-Rahman III (891-961) regerede 912-29, som den ottende emir under det andet mauriske emirat i Spanien. Eccardt 1968, 367.

⁷⁸ Donationerne fra biskop Münters arvinger er kort nævnt tidligere.

⁷⁹ Diplomat og gehejmestatsminister Hans Krabbe-Carisius (1771-1845).

⁸⁰ KMMS, JS, 5/834; RA, 216, IB, 1834, 14; RA, 216, PM, 1832-1838, 84.

⁸¹ Carl Henrik Lydius Meincke (1787-1862) blev blandt andet etatsråd og by- og herredsfoged i Stege.

⁸² Martha Sabine Adolphine Marie de la Calmette (1788-1877). DAA, 1919, 485.

⁸³ Constantius den Første (250-306) var romersk kejser 305-306. Eccardt 1968, 328.

⁸⁴ Det er ikke utænkeligt, at Brøndsted havde eller havde haft kontakt med sekretæren eller andre centralplacerede i den klub/selskab. Brøndsted kendte flere af medlemmerne. I indeks i Marchand 1971 eller Athenaeum 1975 findes der ikke opslag, som direkte relaterer til Møntkabinetet.

⁸⁵ Wilhelm den Fjerde (1765-1837) var konge 1830-37. Eccardt 1968, 135.

⁸⁶ I annoncen står der *nnder*, *Kenge* og *Engtand* i stedet for under, Konge og England. Mønterne må være et sæt såkaldt *Moundy money*. Traditionen går tilbage til middelalderen og handler om, at den engelske konge eller dronning hver Skærtorsdag uddeler punge med småmønt. I 1822 blev ordningen ændret, så et sæt netop bestod af de fire typer 1, 2, 3 og 4 pence. Samtidig fik de fire typer et fast bagsidemotiv.

⁸⁷ Hertug Ernst den Anden af Sachsen var blandt andet 1476-1513 ærkebiskop af Magdeburg. Wilberg 1962, 242.

10. Fra Hr. Kjöbmand Westermann: 8 forskjellige, i Ostindien gængse, Sölvmynter, tildeels Rupier.
11. Af H. H. Provst Holm⁸⁸ til Holmens Kirke: En af de, for de Massmanske Søndagsskoler⁸⁹ bestemte Præmiemedailleer i Sölv, som manglede i Cabinettet.
12. Af Hr. Pastor Steen-Steensen Blicher⁹⁰: En cufisk Sölvmynt, præget i Hegirens Aar 206 (821) i Andalos (Cordova) af el Hakam⁹¹, den tredie af de omiadiske Chalifer.
- 12.⁹²Af Hr. Capitain Klaumann⁹³: 7 antike Sölvmynter og 3 Broncemynter, nemlig de første: en Neapolis Campaniæ⁹⁴, en Mynt af Familien Antestia, en ditto af Familien Silia⁹⁵, Mynter af Keiserne Augustus, Domitian, Trajan og Hadrian; de sidste: en moneta punica⁹⁶ fra Carthago, en Hadrian og en Constantinus Pogonatus.⁹⁷

Denne Fortegnelse skal efterhaanden blive forsat, da det maa ske, ved Cabinetkets nuværende Indretning⁹⁸ og Offentlighed, kan haabes⁹⁹, at flere patriotiske Mænd ville forøge dets Samlinger, i det de indsee at en Mynt¹⁰⁰ eller Skuepenge, som for sig alene ikke er af Vigtighed, ofte faaer Betydenhed og sand Værdi ved at indlemmes i en historisk Suite, og ved der at faae sin rette Plads iblandt en stor Mængde Mindesmærker af samme Art. Det Kongelige Myntcabinet paa Rosenborg Slot, den 22de Septbr. 1835.

Brøndsted.   Thomsen.   Devegge.”¹⁰¹

⁸⁸ Andreas Krag Holm (1767-1851) blev i 1823 provst ved Holmens Kirke.

⁸⁹ På de Massmannske søndagsskoler kunne unge håndværkere gratis få undervisning i regning, dansk, skrivning og tegning. DSDE, XIII, 41.

⁹⁰ Digteren Steen Steensen Blicher (1782-1848).

⁹¹ Emir Hakam I (-822) regerede 796-822, som den tredje emir under det andet mauriske emirat i Spanien. Eccardt 1968, 367.

⁹² Sic.

⁹³ Utvivlsomt kaptajn i flåden Martinus Christian de Klaumann (1784-1837). Han havde forbindelser til prins Christian Frederik, og kan meget vel have kendt Brøndsted – eller i hvert fald have mødt ham f.eks. i Italien. KMMS, JS, 10/835; Hansen 1918, 32f. Angående Klaumann og hans forbindelser og færden se Christian VIII 1943-95, II, III samt Rigsarkivet, arkivnr. 1626: Det Kongelige akademi for de skønne kunster, 1.1-20: Dagbog, 1821-1827, 10. september 1825 samt 1.3-4: Kopibog, 1813-1832, 26. september 1825. Tak til Jan Zahle for de to arkivhenvisninger.

⁹⁴ Præget af byen Neapolis (Napoli) i Campanien (Syditalien).

⁹⁵ Romerske denarer fra den republikanske periode.

⁹⁶ Præget af den puniske by Carthago i det nuværende Tunesien.

⁹⁷ Augustus (63 fvt.-14 evt.) var romersk kejser 27 fvt.-14 evt., Domitian (51-96) var romersk kejser 81-96, Trajan (53?-117) var romersk kejser 98-117, Hadrian (76-138) var romersk kejser 117-38, Constantinus den Anden (630-68) var østromersk kejser 641-68. Eccardt 1968, 327ff.

⁹⁸ I annoncen trykt som *Indretning*.

⁹⁹ I annoncen trykt som *hanbes*.

¹⁰⁰ I annoncen trykt som *Mvnt*.

¹⁰¹ Berlingske, 1835, nr. 234 (citater); KMMS, JS, 11/835. Se også Jensen 1982, 51f.

Personer tilknyttet Møntkabinettet var desuden selv ganske generøse med hensyn til at donere bogdubletter og mønter fra deres egne samlinger til Møntkabinettet.

Åbningen af Møntkabinettet øgede også antallet af mønter, som Møntkabinettet blev tilbudt at købe. Møntkabinettet tog ingenlunde imod alt det tilbudte. Standen og interessen for det tilbudte materiale spillede sammen med økonomien en afgørende rolle. Mens Hauch var chef for Møntkabinettet, 1803-38, var indsamlingspolitikken, at nordiske, græske, romerske og ældre kufiske mønter skulle prioriteres. Dette blev til en vis grad fulgt, da gaver bestående af andet indimellem blev afvist eller kun modtaget på grund af bytteværdien. I andre tilfælde blev gaver bestående af andet end de ønskede mønter dog modtaget og indlemmet i samlingerne. Linien bag indsamlingspolitikken var med andre ord ikke helt konsekvent, når det handlede om gaver til Møntkabinettet. Hauch efterlyste i 1835 konsekvens i indsamlingspolitikken, hvilket blandt andet betød, at Møntkabinettet samtidigt ikke tog imod en del orientalske mønter, som Lindberg som gave tilbød sammen med de nævnte 258 kufiske mønter. Møntkabinettets indkøb fra professionelle mønthandlere var forholdsvis stringent og bestod primært af antikke mønter og afstøbninger.¹⁰²

Salg & bytte

Særligt på grund af møntfundene fik Møntkabinettet løbende dubletter i sine samlinger. Thomsen opfattede ofte disse som "en sand byrde",¹⁰³ hvorfor de skulle omsættes til penge eller andre mønter. Anlæggelsen af Bytteprotokolten i 1835 indikerer Møntkabinettets øgede bytteaktivitet. Møntkabinettet byttede i perioden blandt andet med British Museum, Universitetets Myntkabinett i Oslo og Lunds Universitets Myntkabinet. Når Møntkabinettets personale var på rejse, havde de ofte byttemateriale udvalgt blandt Møntkabinettets dubletter med. Thomsen lavede eksempelvis byttehandler for Møntkabinettet på sine rejser i Sverige i 1838, Tyskland i 1840, Holland i 1841 og Paris i 1842. Thomsen havde mange numismatiske kontakter.¹⁰⁴ Både på rejserne samt i og fra København blev der også byttet med forskellige enkeltpersoner f.eks. Devegge, Christian den Niendes senere svigerfar landgreve og prins Wilhelm af Hessen-Kassel (1787-1867) og mange andre private samlere. Devegge døde i 1847, men allerede fra 1836 vidste de øvrige em-

¹⁰² RA, 216, IB, 1832, 38, 92; 1833, 83; 1834, 4, 6, 1836; 6, 20, 54; 1837, 18, 70; 1839, 20, 55; KMMS, JS, 15ff./835; Kromann & Jensen 1988, 103f. Som nævnt er Møntkabinettets indsamling af afstøbninger skitseret i den eksisterende litteratur.

¹⁰³ Skaare 1992, 22.

¹⁰⁴ Han havde f.eks. fra 1829 af kontakt med den betydelige svenske numismatiker Bror Emil Hildebrand (1806-84). Flere har i tidens løb set på forholdet og korrespondancen mellem Hildebrand og Thomsen, se bibliografi i Jensen 1988. Der er nyligt udkommet et par korte bidrag dertil, se Wiséhn 2006 og Widén 2006. I sidstnævnte kaldes Thomsen for mentor for Hildebrand.

bedsmænd, at han ville testamentere betydelige dele af sin samling til Møntkabinettet. Hauch skrev i 1836 til Devegge, at

“Cancellieraad Thomsen har underrettet mig om Deres Velbyrdigheds Hensigt ... at skænke til det Kongelige Mynt og Medaille Kabinet, de Mynter af Deres egen private Samling, som nu savnes i det Kongelige Samling, og derved berige det Kongelige Mynt Kabinet med en ligesaa betydelig som uventet Tilvext.”¹⁰⁵

Møntkabinettet tog i indsamlingspolitikken højde for den kommende donation.

Det var oftest vikinge- og middelaldermønter, der blev byttet mellem de store nordiske samlinger, mens British Museum, der primært modtog vikingetidsmønter og kontanter fra Møntkabinettet, havde græske mønter og særligt kopier deraf, som Møntkabinettet kunne bruge. Der blev dog også for eksempel mellem København og Oslo byttet guld- og større sølvmønter fra 1500-1700-tallet. Mange af Møntkabinettets mindre byttehandler drejede sig faktisk i perioden om mønter fra 1500-tallet og frem. Det hang sammen med Møntkabinettets indsamlingspolitik. Der blev dog også i perioden foretaget enkelte store byttehandler med større mønter fra tiden efter reformationen f.eks. med Wilhelm af Hessen-Kassel. Når Møntkabinettet byttede med nordiske forbindelser var det ofte danske møntdubletter fra stort set alle perioder, som der blev givet ud. Blandt andet bortbyttes mange gode stykker fra Henrik Hielmstiernes samling. Når der blev byttet med forbindelser i Tyskland, Frankrig og England var det ofte vikingetidsmønter og nordeuropæiske middelaldermønter for eksempel brakteater fra Mecklenborg, der blev bortbyttet. Der er dog også et eksempel på en byttehandel, hvor Møntkabinettet skaffede sig 20 italienske middelaldermønter mod at afgive et eksemplar af Ramus' katalog over samlingens romerske og græske mønter.¹⁰⁶ Ligeledes er der fra 1840 et tilfælde, hvor Møntkabinettet for at skaffe og finansiere en speciedaler fra 1799 lod samme vægt i slidte og almindelige middelaldermønter indsmelte.

Møntkabinettet tilbyttede sig meget forskelligt, men fokuserede ved byttehandlerne særligt på at komplettere den nordiske samling. Indsamlingen af danske guldmedaljer blev dog også prioriteret. Blandt de mange andre grupper af mønter og medaljer som Møntkabinettet på forskellige vis fik tilbyttet sig fra 1835 til 1842 kan bl.a. nævnes adskillige større nordeuropæiske sølvmønter f.eks. en breddaler fra Slesvig-Holsten-Gottorp, både en burgundisk og en tysk guldgylden, mange europæiske middelaldermønter og også antikke mønter blandt andet en mønt fra Procopius (365-66) og et par

¹⁰⁵ RA, 216, IB, 35.

¹⁰⁶ Ramus 1816.

guldmønter. Igennem hele perioden er det indimellem ganske svært at skelne mellem Møntkabinetets salg og bytte. Begreberne overlapper på sin vis ofte hinanden. Det skyldes blandt andet, at mange mønter og især medaljer udelukkende blev prissat ud fra deres ædelmetalværdi.¹⁰⁷

Møntkabinetets chef skulle godkende udskillelser af dubletter fra Møntkabinetet, såfremt disse ikke skete ved bytning. I starten af 1839 skete periodens første – og vistnot eneste – salg af guldeksemplarer af udenlandske medaljer. Det drejede sig om salget af 31 tyske guldmønter, der indbragte cirka 1.150 rigsbankdaler. Guldeksemplarerne blev erstattet, da der samtidigt fra samlingen i München blev indkøbt 31 sølvmedaljer for cirka 80 rigsbankdaler. Omfanget af den slags salg var ikke stort og krævede som antydet, at eksemplarer i billigere metaller af det solgte blev skaffet.¹⁰⁸

Det væsentligste salg fra Møntkabinetet 1832-42 var dets auktion over romerske møntdubletter i 1838. Auktionskataloget blev fremstillet i 200 eksemplarer, og efter den succesfulde auktion blev der skrevet til Møntkabinetets chef, at

“... den Auction over Doubletterne af det Kongelige Myntcabinets romerske Samling, hvortil, efter Ordre, Katalogen blev forfærdiget af Cabinetets Embedsmænd og for nogle Maaneder siden bekendtgjort og fremsendt til de fleste Myntmarkeder i Europa, nu er sluttet, saa have vi herved den Ære at tilmelde Cabinetets Chef: at bemeldte Foranstaltning meget vel har tilsvaret sin Hensigt, i det saa mange Commissioner, meest udenlands fra, vare forhaanden, især paa Familie- og de senere Kejsersmynter, at Alt hvad som, i nogen Grad, var mærkeligt og sjældent, blev betalt til fuld Priis efter den Maalestok som er etableret paa de fleste europæiske Markeder.”¹⁰⁹

Katalogets omfang og det arbejde, der lå bag, viste både nationalt og internationalt, at såvel den romerske samling som Møntkabinetets personale havde høj standard. Udover dubletauktioner i både 1781 og 1805 havde Møntkabinetet så sent som i 1817 solgt cirka 6.300 græske og romerske dubletter til det nyoprettede Universitetets Myntkabinet i Oslo. Ligesom Besøgsvejledningen og forskellige af personalets publikationer var auktionskataloget fra 1838 en af milepælene for Møntkabinetet i 1830'erne. Møntkabinetet havde dog også i 1781 og i 1805 afholdt dubletauktioner, og Møntkabinetet fortsatte i øvrigt længe med at sælge på auktion. Auktionen i 1838 viser, at med hensyn til pleje og realisering af genstande fra samlingerne, var Møntkabinetets personale både professionelt og dygtigt. Flere af de ansatte

¹⁰⁷ RA, 216, IB, 1838, 15; KMMS, BP, 1835-1842; Thomsen 1940; Jensen 1980a, 52ff.

¹⁰⁸ KMMS, JS, 3/839; RA, 216, PM, 1832-1838, 15-19. Se også Thomsen 1839, 94, fodnote 27 samt Jensen 2008.

¹⁰⁹ RA, 216, IB, 1838, 70 (citatet); Møntkabinetet 1838.

havde dog også tidligere udarbejdet auktionskataloger. Salg fra samlingerne var nødvendige, såfremt nye indkøb skulle gøres. Realisering af dubletter fra møntfund og andet kunne ingeniørene finansiere de ønskede indkøb og tiltag alene.¹¹⁰

Med hensyn til pleje af samlingerne, så var de økonomiske hensyn, som ovenfor introduceret, altid den væsentligste udfordring. Chefens arkiv indeholder mange ansøgninger om finansiering og breve med lettere kritik af forskellige økonomiske forhold. I forbindelse med de begyndende omrokeringer i 1833 ville personalet gerne have, at samlingerne i højere grad udnyttedes til finansiering af Møntkabinetets udvikling. I 1833 fik embedsmændene kongens godkendelse til at indsmelte nogle persiske dubletter og tripletter med stor vægt. I henholdsvis 1833 og 1836 blev disse indsmeltet og gullet derefter solgt. Salget indbragte både i 1833 og 1836 over 1.000 rigsbankdaler. Det var en meget stor sum, som bestemt ikke var uden betydning for Møntkabinetets opbygning og udvikling i perioden. Til sammenligning indbragte dubletauktionen i 1838, der krævede mange timers arbejde, anslået omkring 1.600 rigsbankdaler. Ganske betydelig var vægten og dermed værdien af de indsmeltede genstande, hvilket formentlig er en væsentlig del af forklaringen på, at indsmeltning fandt sted. Ligeledes har genstandenes ringe alder, samt at de var persiske, sikkert ikke talt mod en omsmelting. Personalets professionalisme, indsigt og fremsynethed kan ikke angribes på grund af sagen. Deres handlinger skal udelukkende bedømmes ud fra de mål og midler, som Møntkabinetet havde og eksisterede under. Møntkabinetets praksis var i overensstemmelse med datidens museale diskurs.¹¹¹

Opsamling

Møntkabinetets museale forhold i perioden 1832-42 er ikke tidligere undersøgt. Derfor har undersøgelserne i høj grad handlet om fremdragelsen af oplysninger, men samtidig er visse udviklingstræk forsøgt tydeliggjort.

Instruktionerne samt gode økonomiske og numismatiske konjunkturer dannede rammen for Møntkabinetets udvikling i 1830'erne. Perioden 1832-42 igennem blev staben udvidet, og dens professionalisme og specialisering var vital for Møntkabinetets udvikling. Omdannelsen af Møntkabinetet til en forskningsinstitution med en moderne stor offentlig tilgængelig udstilling kunne næppe være sket/påbegyndt i 1830'erne uden personer som Brøndsted og Thomsen. Møntkabinetets samlinger blev i perioden ordnet, udbygget og plejet efter datidens videnskabelige diskurs.

¹¹⁰ RA, 216, IB, 1836, 50; 1837, 28; 1838, 14, 23, 26, 30, 34, 38, 42, 46, 54; 1839, 6; Banke 1991, 11; Skaare 1967, 249.

¹¹¹ RA, 216, IB, 1833, 91, 103; 1834, 18; 1836, 68, 72; 1837, 4; 1838, 70; Jensen 1981c. Se også Jensen 2002, 452; hvor Thomsen undrer sig over, at der er oversendt Møntkabinetet tre ens sæt af de persiske mønter og medaljer. Sagen problematiseres yderligere i Jensen 2008, 257.

Arbejdet i Møntkabinettet var fra 1832 til åbningen af den nye udstilling i 1835 koncentreret omkring opfølgningen på Ramus' virke, de nye lokaler, den nye udstilling og Besøgsvejledningen. Denne prioritering af ressourcerne, som særligt ville komme publikum til gode, var helt i tråd med instruktionerne og datidens dannelse-sidealer. Omvendt var tiden fra 1835 til 1842 karakteriseret ved, at det nu var forskningen, som blev prioriteret. Citatet "hvad endnu er skeet er mere for Publikum end for Videnskaben" fra 1835 er således dækkende for de første tre års arbejde for den nye stab. Prioriteringen af forskningen og forhold relateret dertil fremgår blandt andet af ansættelsen af Lindberg, anlæggelsen af den numismatiske bogsamling og etableringen af et afstøbningslokale. Udviklingen i Møntkabinettets tilgængelighed illustrerer også denne prioritering, da åbningstiderne for udstillingerne og studiesamlingen blev ændret i slutningen af 1830'erne.

Fokus på mønternes registrering og proveniens, som for eksempel den vigtige anlæggelse af Gave- og Bytteprotokollen illustrerer, var blandt de tiltag, der introduceres i Møntkabinettet i perioden. Flere innovationer fra perioden pegede i høj grad frem mod den institution, som Møntkabinettet er i dag. Ligeledes var udstillingen fra 1835, Besøgsvejledningen og de udstillingstekniske overvejelser særdeles fremsynede. Bytning, salg og køb af mønter og kopier fra andre møntsamlinger udviklede Møntkabinettets forskningspotentiale og etablerede væsentlige internationale relationer. Udviklingen af de prioriterede samlings omfang og Møntkabinettet som helhed havde ikke været økonomisk muligt uden forskellige former for udskillelse fra samlingerne.

Bibliografi og forkortelser

Upubliceret materiale

- KMMS, BP: Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Bytteprotokol.
KMMS, FP: Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Fundprotokol.
KMMS, GP: Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Gaveprotokol.
KMMS, JS: Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Journalsager.
KMMS, KP: Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Købsprotokol.

RA, 216, IB: Rigsarkivet, Arkivnr. 216: Det Kgl. Mønt- og Medaillekabinet 1718-1849, Indkomne breve.

RA, 216, PM: Rigsarkivet, Arkivnr. 216: Det Kgl. Mønt- og Medaillekabinet 1718-1849, Protokol angående Mønt- og Medaillekabinettet.

Ramus & Devegge: Ramus & Devegges ufuldendte møntværk, manuskript, Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Se Müller & Herbst 1867, Ernst 1964 og Galster 1965.

Publiceret materiale

(Hvor udgivelsesstedet ikke er anført, er det København)

Askgaard, Finn 1988: Christian Jürgensen Thomsen og Tøjhusmuseet, i Jensen 1988, 179-186.

Athenaeum 1975: *The Athenaeum Club and Social Life in London 1824-1974*. London.

Banke, Lars M. 1991: Principiel højesteretsdom, *Danske Museer*, hf. 4, 10-14.

Berghaus, Peter et al. 1983: *Der Archäologe : Graphische Bildnisse aus dem Porträtarchiv Diepenbroick*. Münster.

Bergsøe: Bergsøe, Vilhelm: *Danske Medailler og Jetons fra 1789-1891*. 1893.

Berlingske: *Berlingske Politiske og Avertissementstidende*.

Borell, H.P. 1836: *Notice sur Quelques Médailles Grecques des Rois de Chypre*. Paris.

Boserup, Ivan 2008: Summing up: Towards a reappraisal of P.O. Brøndsted, i Rasmussen 2008, 272-78.

Brøndsted, P.O. 1826-30: *Voyages dans la Grèce accompagnés de recherches archéologiques et suivis d'un aperçu sur toutes les entreprises scientifiques qui ont eu lieu en Grèce depuis Pausanias jusqu'à nos jours; ouvrage en huit livraisons*. Paris.

Brøndsted, Mikala 2008: Catalogue of the portraits of P.O. Brøndsted, i Rasmussen 2008, 279-90.

Carson, R.A.G. & Pagan, Hugh 1986: *A History of the Royal Numismatic Society 1836-1986*. London.

Christian VIII 1943-95: *Kong Christian VIII.s Dagbøger og Optegnelser*, 1799-1848. I-IV. 7 bd.

DAA: *Danmarks Adels Aarbog*. Odense. 1884-.

DBL 3: Cedergreen Bech, S. (red.): *Dansk Biografisk Leksikon*. 3. udg. I-XVI. 1979-84.

DSDE: Lund, Jørn (red.): *Den Store Danske Encyklopædi*. I-XX. 1994-2002.

Efterretning 1835: *Efterretning om Det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet og dets nuværende Indretning med en kort Udsigt over de Stykker som nu ere fremlagte til Skue*.

Eccardt, Klaus 1968: *Herrscher der Welt*. München.

Ernst, Axel 1964: Holger Hedes møntværk og dets forgængere, *NUM*, 91-101.

Fischer, Chris 1998: Kongelige Kobberstiksamling, Den, i DSDE, XI, 127.

Galster, Georg

- 1939: Det Kongelige Myntcabinet efter Johs. Wiedewelts tegninger 1781, *Kulturminster*, 115-136.

- 1947: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, *Fortid og Nutid*, XVII, 17-19.

- 1965: Norge eller Jylland : Ramus' og Devegges ufuldendte Møntværk Tab. XXXVII-XXXIX udgivet og kommenteret, *Numismatiska Meddelanden XXX*, Stockholm, 57-78.
- 1972: *Unionstidens Udmøntninger*.
- 1975: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, *Møntsamlernyt*, 1, III-IV.
- Gelfer-Jørgensen, Mirjam 1988 (red.): *Herculanum på Sjælland*.
- Gottlieb, Christian 2008: Ancient vases and ancient regimes. On the relationship between P.O. Brøndsted and Prince Christian Frederik, i Rasmussen 2008, 128-42.
- Gundestrup, Bente 1988: Kunstkammeret, Kunstmuseet og Thomsen, i Jensen 1988, 53-62.
- Hansen, Holger 1918: Genealogiske Oplysninger om Slægter af Navnet Klauman, *Personalhistorisk Tidsskrift*, 7. rk., bd. 3, 39. årg., 23-40.
- Haugsted, Ida 1994: Second Lieutenant Christian Giede – a Danish numismatist in Athens, *NNÅ 1989-90*, Huddersfield, England, 5-26.
- Haupt, Nadia 2008: J.C. Lindberg and P.O. Brøndsted: the first Danish publication of a Kufic coin hoard – the genesis of an extraordinary book, i Rasmussen 2008, 238-48.
- Haupt, Nadia & Jensen, Jørgen Steen 2007: Fra Museum Wormianum til i dag - et rids over 400 års studier af kufiske mønter, *NA*, 341-60.
- Hermansen, Victor 1988: Christian Jürgensen Thomsen og G. F. Timm, *NNUM*, 162-167.
- Holmqvist-Larsen, Niels Henrik 2008: P.O. Brøndsted's relations to the Danish literary, artistic, national and political revival, i Rasmussen 2008, 181-202.
- Horsnæs, Helle W.
- 2007: Alverdens mønter – i svovl og på Internettet, *Nyt fra Nationalmuseet*, nr. 116, 36f.
- Forthcoming: Johannes Wiedewelt – designer of exhibitions, *Acta Hyperborea*, XI.
- Jacobsen, Anne & Mørkholm, Otto 1966: Danske Guld møntfund fra Middelalderen, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, 71-101.
- Jensen, Jørgen 1992: *Thomsens Museum. Historien om Nationalmuseet*.
- Jensen, Jørgen Steen
- 1980a: Henrik Hielmstiernes møntsamling og Det kgl. Mønt- og Medaillekabinet, *NA*, 67-76.
- 1980b: Med P. O. Brøndsted i London og Paris i 1830'erne, *NNUM*, 87-94.
- 1981a: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, *Møntsamlernyt*, vol. 11, 294-301 og vol. 12, 4-15.
- 1981b: Det kongelige Mønt- og Medaillekabinet fra 1652 til 1832, i Mørkholm 1981a, 9-122.
- 1981c: Tsarens persiske guld, i Egevang, Robert et al. (red.): *Det skabende menneske: kulturhistoriske skitser tilegnet P.V. Glob, 20. februar 1981*, II, 255-266.

- 1982: Den kongelige Mønt- og Medallesamlings årsberetninger 1835-1980, *NNUM*, 51f.
  - 1988 (red.): Christian Jürgensen Thomsen 1788 – 29. december – 1988, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*.
  - 1992a et al. (red.): *Danmarks middelalderlige skattefund*. I-II.
  - 1992b: Også et jubilæum ... Navnet »Den kgl. Mønt- og Medallesamling« fylder 125 år, *NNUM*, 68f.
  - 1992c: Årsberetning for Den kgl. Mønt- og Medallesamling 1991, *NNUM*, 74-82.
  - 1999a: Christian VIII som numismatiker og hans samlinger af mønter og medaljer, i Rasmussen 1999, 45-77.
  - 1999b: Et dansk møntskab fra 1830'erne, *NNUM*, 89f.
  - 2000: Flensborgsamlingen 1852-1864 - Torsbjerg og Nydam, *NNUM*, 135f.
  - 2002: Christian Jürgensen Thomsen og Jakob Reichel - en numismatisk og etnografisk brevveksling mellem København og Sankt Petersborg 1821-1855: 1. del: brevene 1821-1837, *Danske Magazin*, rk. 9, bd. 1, hf. 3, 385-475.
  - 2004: Christian Jürgensen Thomsen og Jakob Reichel - en numismatisk og etnografisk brevveksling mellem København og Sankt Petersborg 1821-1855: 2. del: brevene 1838-1855, *Danske Magazin*, rk. 9, bd. 1, hf. 4, 541-607.
  - 2005: De danske medaljestempler i Møntsamlingen, *NA*, 113-123.
  - 2008: P.O. Brøndsted as keeper of The Royal Cabinet of Coins and Medals, i Rasmussen 2008, 249-63.
- Jensen, Jørgen Steen & Smekalova, Tatyana N. (red.) 2005: *The Great Numismatic Collections on the Baltic*. St. Petersburg.
- Jørgensen, Harald
- 1996: *Fra Christiansborg til Amalienborg En begivenhedsrig periode i den danske hofforvaltnings historie 1784-1808*. Herning.
  - 1999: *En enevoldskonges Hofholdning Studier over livet ved Frederik VI.s hof 1808-39*. Herning.
- Kromann, Anne & Jensen, Jørgen Steen
- 1983: Jacob Christian Lindberg og numismatikken, *NA*, 175-186.
  - 1986: Christian VIII's møntsamling, *NA*, 194-208.
  - 1988: C.J. Thomsen som numismatiker, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, 97-112.
  - 1995: Zur Bedeutung des Königlich-Dänischen Münzkabinetts in Kopenhagen für die Erfassung schleswig-holsteinischer Münzfunde vom Ende des 17. bis zum ausgehenden 19. Jahrhundert, i Albert, Rainer & Cunz, Reiner (udg.): *Wissenschaftsgeschichte der Numismatik, Beiträge zum 17. Deutschen Numismatikertag 3.-5. März 1995 in Hannover*. Speyer. 163-170.
- Kungl. Myntkabinettet 2006: *Bror Emil Hildebrand*. Fagernes, Norge.
- Liebgott, Niels-Knud 1978: *Danske Fund af Møntdatteret Keramik ca. 950-1450*.

- Lindberg, Jacob & Thomsen, Christian Jürgensen 1842: Fund ved Vaalse paa Falster, *Annaler for nordisk Oldkyndighed*, 22-141.
- Lomholt, Asger 1942: *Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 1742-1942 : Samlinger til Selskabets Historie*. I.
- Lund, John 1999: Sans og samling: Christian VIII's oldsagserhvervelser fra Tunesien, Grækenland og Paris ved C.T. Falbe, i Rasmussen 1999, 119-149.
- Marchand, Leslie A. 1971: *The Athenaeum : A Mirror of Victorian Culture*. New York.
- Mejer, Jørgen 2008: The Public Lectures of P.O. Brøndsted, i Rasmussen et al. 2008, 108-16.
- Mikolajczyk, A. 1988 (red.): *Sprawozdania Numizmatyczne 1986*. Łódz.
- Munk, Jens Peter 1998: Stein, Th., i Weilbach, VIII, 54-56.
- Müller, Ludvig & Herbst, C.F. (udg.) 1867: Beskrivelse af gamle danske og norske Mynter med 47 Tavler : Begyndelsen til et Værk over Danmarks og Norges Mynter i Middelalderen.
- Münterianum 1836-39: Thomsen, Christian Jürgensen: *Museum Münterianum*. I-III.
- Märcher, Michael 2007: “Alle de ommeldte mynter til det Kongelige Mynt-Kabinet” - Om møntfundet fra Skt. Jørgensbjerg, *NNUM*, 73-76.
- Møntkabinetet 1838: Brøndsted, P.O., Devegge, O. & Thomsen, C.J.: *Catalogus Numorum e serie Romana duplicatorum quos ex auctoritate regia venales exhibent Numophylacio Danicæ Regio Præfecti, publica auctione in atrio arcis regicæ Havniensis Rosenborg, primo et sequentibus diebus mensis Septembris anni labentis MDCCCXXXVIII, constituenda*.
- Mørkholm, Otto
- 1980: The Royal Collection of Coins and Medals, Copenhagen 1780/81-1980/81, *Compte rendu*, International Numismatic Commission, vol. 27, 31-42.
  - 1981a (red.): *Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 1781-1981*.
  - 1981b: The Danish Contribution to the Study of Ancient Numismatics 1780-1880, i Mørkholm 1981a, 122-164.
  - 1982: 200 Years of Greek Numismatics. 1780-1980, I. C. 1780-1835 The Foundation, II. C. 1835-1870 The Period of Consolidation, *NNÅ 1979-80*, Oslo, 5-21.
- NA: *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1958-. Tidligere *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark*.
- Nielsen, Arno 1993: *Museum Europa: en udstilling om det europæiske museum fra renæssancen til vor tid*.
- NNUM: *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*. 1936-
- NNÅ: *Nordisk Numismatisk Årsskrift*. Skiftende redaktioner. 1936-
- Payne Knight 1830: *Nummi Veteres Civitatum, Regum, Gentium, Et Provinciarum, Londini In Museo Richardi Payne Knight Asservati Ab Ipso*

- Ordine Geographico Descripti*. London.
- Ramus, Christian 1816: *Catalogus numorum veterum Græcorum et Latino-rum Musei Regis Daniæ*.
- Rasmussen, Bodil Bundgaard et al. (red.)
- 1999: *Christian VIII og Nationalmuseet : Antikker Mønter Medailler*.
  - 2008: *Peter Oluf Brøndsted (1780-1842) : A Danish Classicist in his European Context*.
- Rasmussen, Holger 1979: *Dansk museumshistorie*. Roskilde.
- Schou, Hans Henrik 1926: *Beskrivelse af Danske og Norske Mønter 1448-1814 og Danske Mønter 1815-1923*. Genoptrykt 1983 af Bengor Publications Inc., Seattle, Washington.
- Skaare, Kolbjørn
- 1967: Universitetets Myntkabinett 1817-1967, *NNUM*, 256.
  - 1992: Korrespondanse mellom C.J. Thomsen og C.A. Holmboe, *NNÅ* 1987-88, 5-106.
- Thomsen, Chr. J. 1940: Ole Devegge Projecteret Fortale til tredje Deel af Catalogen over O. Devegges Myntsamling. Udgivet med Anmærkninger af Georg Galster, *NNÅ* 1939, Stockholm, 86-102.
- Timm 1831-34: Thomsen, Christian Jürgensen & Devegge, Ole: *Fortegnelse over Georg Friderich Timm's udmærkede Mynt- og Medaille-samling*. I-III.
- Weilbach: Hartmann, Sys (hovedred.): *Weilbach. Dansk Kunstnerleksikon*. 4. udg. I-IX. 1994-2000.
- Widén, Per 2006: Vännerna, mentorerna och gynnarna, i *Kungl. Myntkabinettet* 2006, 22-31.
- Wiechmann, Ralf 1996: *Edelmetalldepots der Wikingerzeit in Schleswig-Holstein Vom „Ringbrecher“ zur Münzwirtschaft*. Neumünster.
- Wilberg, Max 1962: *Regenten-Tabellen*. Graz. Genoptryk.
- Wiséhn, Ian
- 1999: *Kungl. Myntkabinettets myntskåp i brev från 1800-talet*, *NNUM*, 87-89.
  - 2006: Hälsobekymren, i *Kungl. Myntkabinettet* 2006, 54-60.
- Zahle, Jan 2008: P.O. Brøndsted – The resolute agent in the acquisition of plaster casts for the Royal Academy of Fine Arts, Copenhagen, i *Rasmussen* 2008, 214-37.
- Østrup, Johannes 1938: *Catalogue des monnaies arabes et turques du Cabinet Royal des Médailles du Musée National de Copenhague*.

Appendiks

Appendiks 1a

Brev fra Peter Oluf Brøndsted til Adam Wilhelm Hauch af 20. august 1832:

“Deres Excellence

h^r. Oberkammerherre v: Hauch,

Storkors af H^s Majestæts Ordener

Endskjönt de, det Kongelige Mynt- og Medaille Cabinet vedkommende¹¹² allerhöjeste Anordninger og Rescripter endnu ikke er blevne mig nöje be- kjendte, troer jeg dog allerede, uden Anstöd imod nogen bestaaende Lov el- ler anden hævdet Indretning at kunne indstille fölgende Ideer og Forslag til Deres Excellences gunstige Overvejelse, forbeholdende mig, om tillades, og strax naar Chefen befaler, at forandre, at modificere og bedre at ordne de af disse Forslag som maatte befindes gode og hensigtsmæssige til det af H^s Ma- jestæt allernaadigst tilsigtede Formaal: at udvide, uden betydelig Bekost- ning, Cabinetets Virkekreds, at foröge dets Gavnlighed hjemme og dets Hæ- der udenlands.

Da Cabinetets Gavnlighed, dets Forögelse ved planmæssige Ankjøb eller Mageskifter (Trocis, échanges) baade udenlands og hjemme; dets Indflydelse baade paa Videnskaben og Konsten i Danmark ved Udbredelse af mange- haande historiske Indsigter og Færdigheder, for en stor Deel ville beroe paa Samlingernes Offentlighed og paa vedkommende Embedsmænds Be- stræbelser i denne Henseende, saa synes det især nödvendigt at bestemme de ved Cabinetet ansatte eller ansættelige Embedsmænds gjensidige Forhold og Pligter, samt at afstikke retteligen Grændser for dets Offentlighed:

I Cabinetets Embedspersonale burde maaskee bestaae, foruden Chefen (Som er de responsible Embedsmænds Foresatte og Cabinetets umiddelbare Repræsentant hos H^s Majestæt Kongen), af een Director, tvende Inspectores og een Custos, om mueligt tvende Custodes.

Af disse vælges Director og Inspectores af Chefen, og udnævnes, efter dennes Forslag og Indstilling, af H^s Majestæt Kongen selv.

Custos eller Custodes derimod vælges af Director, og udnævnes, efter den- nes Indstilling, af Chefen, uden Kongelige Sanction.

Med Hensyn paa disse Embedsmænds Forpligtelser (som idet Fölgende skulle beröres) foreslaaes deres respective Gager aarligen, for Director 1200 Rbdl. r. S.¹¹³, for hver af Inspectores 800 Rbdl., for den ene Custos 400 Rbdl., og for den anden (om en anden kan ansættes) 300 Rbdl. r. S.

II : Da det Kongelige Cabinets Samlinger især bestaae af trende Hovedaf- delinger, nemlig den antik græske, den antik-romerske og den national-nor- diske Mynt og Medaillesamling, saa synes det hensigtsmæssigt at anfortroe

¹¹² Skrevet som *vedkomende* med streg over m.

¹¹³ Rede sølv, det vil sige i sølvmønt i modsætning til i sedler og tegn (rigsbanktegn).

det specielle Opsyn over eet Fag i Særdeleshed til enhver af de trende ovenmeldte Embedsmænd: Director og Inspectores. Efterdi nu den græske Samlings rette Benyttelse og Fortolkning især udkræver mangesidig Indsigt i Sprogene og de historiske Videnskaber, og da man maaskee kan forudsætte at især Cabinetets Director altid vælges iblandt Landets videnskabelige opdragne, ved Sprogkyndighed og Erfaring dannede Mænd, saa maatte vel dette Afsnit (det antikgræske) somhelst henlægges under Director's nærmere Varetægt og Omhu; den romerske Samling blev da in specie anfortroet den ene af Inspectores, og den nordiske Samling den anden Inspector. Denne Indretning, som finder Sted ved numismatiske Cabineter i andre Lande, har den Fordeel at den, uden at indskrænke nogen af Embedsmændene til eet enkelt Fag, er gunstig for et dybere specielt Studium i en Videnskab hvis Totalomfang er umaadeligt, og at den beforder tillige Cabinetets Interesse ved et hurtigere Oversyn af det Fornödne, naar Lejlighed til Ankjøb eller Troqueering [=bytning] tilbyder sig.

III : Responsabiliteten baade for Samlingernes Vedligeholdelse og for disses Forögelse ved Ankjøb eller anden Transaction, saavel som for Cabinetets indere Bestyrelse i det Hele maatte nærmest hvile paa Director, men den deles af Inspectores for saa vidt en vis Afdeling af Cabinetets Samlinger er betroet til enhver af disses specielle Omhu, hvilke fölgelig lige saa fuldt som Director, kunne af Chefen drages til Ansvar. Men i det Hele maatte vel, i Henseende til den officielle Administration, det Princip være gjældende, at alle, denne vedkommende Forslag forelægges Chefen (som alene har Ret til Bestemmelse af al Forandring ved Cabinetets Materiale) af Director, til hvem Inspectores fölgelig först og nærmest henvende sig angaaende enhver Foranstaltning som disse Embedsmænd, ved special Kundskab om de dem især anfortroede Afdelinger, maatte finde fornöden.

III : Med Hensyn baade paa den fælleds Responsabilitet og paa Nödvendigheden af at Cabinetet er tilgængeligt for dets Embedsmænd til enhver Tid naar disse der kunne arbejde, synes fölgende Bestemmelser¹¹⁴ end ydermere fornödne:

A At et Exemplar af Cabinetets Nögler befinder sig hos Enhver af de trende Embedsmænd : Director og Inspectores, med undtagelse af een Nögle til et særskilt Aflukke som skal indeholde de, Correspondancen (især den udenlandske) vedkommende Papirer og Pakker, og som forbliver i Directors Værge, undtagen naar den af ham, i særegne Tilfælde, meddeles enten den ene eller den anden af Inspectores.

B At ingen Mynt eller Medaille som vedkommende Embedsmand kan behöve uden for Cabinetet (til Sammenligning eller anden Undersögelse) nogen sinde maa udtages af dens behörige, i Systemet begrundede Sted, uden at den af de trende Embedsmænd, som udtager samme, nedlægger paa dens Plads en, med Vedkommendes Navn be-

¹¹⁴ Skrevet som *bestemmelser* med streg over m.

skreven Seddel, og at samme, naar enten af Director eller af Inspector forlanges, bringes tilbage på sit Sted.

C At en Custos, de fem Dage i Ugen /: Löverdag og Söndag undtagne /: afhenter Localets ydere Nögler enten hos Director eller den af Inspectores som er du jour og forbliver i Cabinetet regelmæssigen tvende Timer, fra kl. 12 til kl. 2, hvorpaa de ydere Nögler atter enten modtages af Director eller Inspector, hvis han er tilstede, eller tilbringes ham af Custos.

D : At en Custos, som ellers i Reglen er til Directors Ordre, ogsaa af Enhver af Inspectores, og uden for de bestemte Timer, kan tilsiges at møde, naar Embedsmændenes Arbejde, Commissionsbesörgelse eller Andet, Tjenesten Vedkommende, udfordrer Custodens Nærværelse.

V: Cabinetets Offentlighed maatte bestaae i trende Foranstaltninger:

a deri, at Localet er aabent for Publicum een Dag om Ugen (hver Gang to Timer fra 12 til 2) i 8te Maaneder af Aaret, saaledes at enhver, anstændigen paaklædt Person kan indlades og frit betragte de Ting som er tilskue, eller endog udbede sig af en af Embedsmændene (hvilke paa den Dag i Regelen Alle ere tilstede) hvilket som helst Stykke af Cabinetets Samlinger til nærmere Betragtning.

b deri, at Cabinetet udgiver ved sine Embedsmænd, enten halvårlig eller fjerdingaarsviis, sine Annaler (enten paa Dansk, eller maaske hellere, med Hensyn paa Afsætningen udenlands, paa fransk) som skulle indeholde en Kundgjörelse om alle, Cabinetet vedkommende Foranstaltninger, sjældne og mærkværdige Mynters Udgivelse eller andre, for Videnskaben eller for Cabinetets Historie og Samlinger interessante Afhandlinger. Disse Publicationer skulle indrettes paa en for Cabinetet ubekostelig Maade og redigeres ved fælleds Tilhjelp af Director og Inspectores. De nærmere Forslag i denne Henseende skulle i sin Tid forlægges Chefen.

c i de med Cabinetet forbundne Forelæsninger. Det maatte nemlig især paalægges Director at holde tvende Cursus om Aaret, hvert paa tre à fire Maaneder og to Gange egentlig, saaledes at ethvert Cursus i Regelen maatte bestaae af 24 til 32^{ve} Foredrag, og begge offentlige, det er aldeles uden Betaling. Valget af disse Foredrags Indhold og Beskaffenhed maatte vel i Detailler overlades til Director's egen Skjönsomhed og Indsigt, men som Princip for denne Deel af Directors Virksomhed, burde det dog maaskee fastsættes, at det ene af disse Cursus skal især tilsigte en saadan Meddelelse om Numismatikens almindelige Tendens, Historie, Resultater, Hjælpkilder og Studeremaade, som især kan anses for hensigtsmæssig for Begyndere i dette Kundskabsfag; da derimod det andet af disse Cursus skulde tilsigte en Meddelelse om denne Videnskabs højere Formaal, om dens Forbindelse med andre Discipliner og med Konsten, med de forskjellige Folkefærdssæregne Forhold, deres Politik og ejendommelige Historie, med de

gamle Religioner, eller med vigtige Begivenheder, med visse, ved en høj Civilisation udmærkede Folkefærds aandelige eller politiske Virksomhed og Frembringelser i Historien; fremdeles, om mærkelige Opdagelser som gjordes i dette Kundskabsfag eller foranledigedes ved samme – kort, et saadant Foredrag som beregnedes paa et Auditorium der bestod af Provectiones¹¹⁵, og tilsigtede deres Studier og videnskabelige Fornödenheder.

Inspecteurerne skulde det vel ikke paalægges, men det skulde staae dem frit for ogsaa at holde Forelæsninger (over hvilkensomhelst Deel af Numismatiken i Almindelighed eller af det dem i Særdeleshed anfortroede Fag) som kunde endydermere fremme H^s Majestæts aller-naadigste Hensigt at gjöre dets Samlinger saa frugtbare og almennyttigt som mueligt.

VI : Med Cabinetets Samlinger burde endnu forbindes en, mueligst fuldstændig og efter Cabinetets eget System ordnet Samling af Paster eller Aftryk i Gibs og Svovl af saadanne Mynter i udenlandske, offentlige eller private Samlinger af hvilken Cabinetet ikke besidder tilsvarende Exemplarer.

Denne Sag er af stor Vigtighed til Oversyn af Videnskabens Materiale og for at holde Skridt med dens Fremgang, og den er langt vigtigere i vor Tid end den var det nogle Decennier eller et halvt Aarhundrede tilbage, efterdi – deels og især ved adskillige mærkelige Foretagender i de græske Lande som udförtes i de sidste Tiaar, ogsaa ved den Opmærksomhed som de civiliserede europæiske Nationer have henvendt paa deres egne ældre Mindesmærker – Numismatikens Materiale just paa denne sidste Tid er bleven foröget med mangfoldige höjst mærkelige Mynter som ofte give et ganske nyt Lys i historiske Undersögelser eller et Resultat i andre Henseender, men som ikkun existere i meget faa, stundom aldeles eneste Exemplarer, hvoraf fölgelig ikkun Aftryk eller andre Copier kunne erholdes [Note indsat af Bröndsted:]

Af saadanne Samlinger som indeholder mangfoldige Myntstykker erhvervede paa de seneste Rejser i Grækenland og som især ere rige paa aldeles unique og hidtil ikke udgivne græske Medailler, vil jeg her i Særdeleshed nævne trende, nemlig det herlige Payne-Knight'ske¹¹⁶ Cabinet som nu er forenet med det Britiske Museum's ældre Collectioner; de tvende Borell'ske¹¹⁷ Samlinger som nu ere kjøbte af Nationalbanken i London (the Bank of England¹¹⁸); og det Burgon'ske¹¹⁹ Cabinet som dets Ejer har opstillet i sit Huus paa Brunswicksquare i London.[note slut]

¹¹⁵ Personer, som i forvejen har nogle forudsætninger inden for pågældende område.

¹¹⁶ Richard Payne Knight (1751-1824), han donerede 1824 sin store samling til British Museum. Se evt. kataloget Payne Knight 1830 samt Mørkholm 1982, 13 og Berghaus 1983, 259.

¹¹⁷ Henry Perigal Borrell (1795-1851). Numismatiker, solgte mange mønter til British Museum. Se evt. Borell 1836 og Mørkholm 1982, 15.

¹¹⁸ Samlingen hos Bank of England blev i 1877 skænket til British Museum. Jensen 1980b, 93.

¹¹⁹ Thomas Burgon (1767-1838). Købmand m.m., som kom til at arbejde i British Museums møntsamlings. Størstedelen af Burgons samling endte 1842 i British Museum. Se evt. Mørkholm 1982, 15.

Som Princip for Anskaffelse af den Aftryksamling Cabinetet saa meget trænger til og bör erhverve, kunde maaskee fastsættes fölgende:

a Man anskaffede först fra Pariser Cabinetets Afstöbningsinstitut Aftryk af alle derværende Mynter af hvilke det danske Cabinet ikke har tilsvarende Original Exemplarer; en Sag som man i omtrent 2 Maaneder kunde komme til Kundskab om naar Director og een af Inspectores reviderede det danske Cabinets hele antike Myntmateriale efter Mionnet's¹²⁰ bekjendte Catalog 'Description des Médailles' etc og sammes Supplementbind, en Bog som, uagtet mange Savn og Mangler, dog er i det Hele temmelig tilforladelig.

b At Director, ved Correspondance med vedkommende, især med Embedsmænd i det Britiske Museum i London, i det Kajserske Østerrikske, i det Kongel: preussiske, i det Kongel: Bayerske og i det Gottha'ske Cabinet, ogsaa med Ejere af private Samlinger som ere forhaanden især i Engeland, erhvervede for vort Kongel: Cabinet Aftryk af de mange nyere Opdagelser især i den græske Numismatik som ikke ere forhaanden i Pariser Afstöbningssamlingen, og at han derfor tilbød lignende Aftryk af sjældne Mynter i det Kongel. danske Cabinet. Denne Foranstaltning leder naturligvis paa den Tanke som andre Cabinets Forstandere forlængst have realiseret, nemlig:

c At det vilde være godt og gavnligt, næsten endog nödvendigt, at den ene af Cabinetets Custodes var övet i, paa Director's eller Inspecteurernes Ordre, at afstöbe Mynter i Gibs og Svovel – en saare let Sag som kan læres i meget kort Tid. Et Hensyn herpaa har især aarsaget at jeg foreslog at Cabinetet, om mueligt, skulde have tvende Custodes; og naar Afstöbningen dreves rettelig, under Director's og Inspecteurernes Opsyn, da kunde denne endog bidrage til let udbredelse af mangen nyttig Kundskab, vel endog blive en Erhvervskilde om ikke for Cabinetet selv, saa dog for En af dets Underbetjente, efterdi smaa Samlinger, for Ex. et halvt eller heelt hundrede af nettede Afstöbninger i Svovl eller Gibs enten af ualmindelig skjønne, eller af historiske mærkværdige, græske, romerske eller endog national danske Mynter og Medailler, forenede paa passende Maade, i en vis historisk Orden og forsynede med nogle trykte Linier til Forklaring, upaatvivlelig vilde finde lige saa megen Afsætning her, som dette er Tilfældet andensteds.

VII Indstilling til H^s Majestæt Kongen undtagen, som tilkommer Chefen alene, maatte al officiel Expedition, som Breves og Pakkers Forsendelse udenlands, Modtagelse og Besvarelse af de Cabinetet adresserede Sendelser etc, i Reglen skee ved Director, som vil have Cabinetets Segl og benytte In-

¹²⁰ “Theodore-Edme Mionnet (1770-1842) er kendt for sin *Description des médailles antiques, grecques et romaines*, 7 bd., Paris 1806-08, hvortil kom 9 bd. supplementer, Paris 1819-37. Værket startede som et katalog over de afstöbninger Mionnet kunne levere.”, Jensen 1980b, 94. Se Mørkholm 1982; Berg-haus 1983, 271.

specteurernes Bistand, naar samme behöves, ved Speditionerne; men de for Correspondancen nödvendige Copiebog og Protocol over Cabinetets Forhandlinger maatte, i Reglen, föres af den ene Inspector, hos hvem tillige den Kasse som Cabinetets Correspondance og Speditioner gjöre fornöden, maatte befinde sig, og som fölgelig tillige blev Cabinetets Kasserer for alle de Indtægter eller Udgivter som af Director anvistes ham til Indkassering, Afgjorelse og Protocolering. Cabinetets Copiebog og Protocol maatte fjerdingsaarsviis i et Möde af alle vedkommende Embedsmænd forelægges Chefen, som ved sit paaskrevne 'Vidi'¹²¹ gav de fuldendte Forhandlinger sin Sanction, eller, om urigtig Fremfærd var skeet, kaldte Vedkommende til Ansvar.

VIII Til mindre Ankjöp eller Anskaffelser af enkelte Nummere som Cabinetet især kunde behöve, somhelst fra Udlandet, maatte Director, efter Overlæg med Inspectores, frit kunne benytte et passende Antal af Cabinetets Doubletletter; men til alle större Ankjöp som f. Ex. oversteeg en halv Snees Nummere, eller til al Disposition over et större Antal af Cabinetets Doubletletter, er Chefens Sanction fornöden, efterdi al betydelig Forandring i Cabinetets Materiale hörer, ifölge § III, til Chefens Attributioner.

IX Alle Bekjendtgjorelser paa Cabinetets Vegne, baade de större i særskilte Værker, og de mindre Afhandlinger i dets Annaler, maatte udgives af Director og Inspectores i Forening, med Angivelse, under enhver Artikel, af den Embedsmands Navn som udarbejdede samme. Blotte Avertissementer, Cabinetet vedkommende, maatte besörjes af Director alene.

X Endskjönt Enhver af nys nævnte trende Embedsmænd, ifölge § III Lit. A, kan arbejde i Cabinetets Locale til enhver Tid som convenerer dem, saa följør det dog af § III Lit C (ved hvilken det paalægges Custoden regelmæssigen at være tilstede to Timer, fra kl. 12 til kl. 2, af enhver af de fem Dage i Ugen: Mandag, Tirsdag, Onsdag, Torsdag og Fredag,) at bemeldte Timer ville blive at ansee for den sædvanlige Arbejds- og Expeditionstid, og at man desaaarsag kan vente at Embedsmændene som helst i disse Timer ville indfinde sig i Cabinetets Locale.

Kiöbenhavn, Lille Kirkestræde (ved Höjbroplads) N° 42, 3^{die} Sal,
den 20de August, 1832.

allerærbödigtst

Bröndsted.¹²²

Appendiks 1b

Brev fra Christian Jürgensen Thomsen til Adam Wilhelm Hauch af 10. december 1832:

“Efter Deres Excellences Opfordring tillader jeg mig i Anledning af de meddelte Forslag, at bemærke följende:

¹²¹ Vidimation: Godkendelse.

¹²² RA, 216, IB, 1832, 137ff.

Side 1) At Instruxen skulle være til andre end Embedsmændenes Efterretning, kan maaskee være godt, men i dette Tilfælde vil det være meget nødvendigt ej at bestemme eller love alt for meget; men lade Erfaring vise hvilke Forandringer ere tjenlige. Jeg anseer det altid for klogt at love lidet men søge at holde meget og saaledes som Stillingen nu ere, vil det være let at tilfredsstille Publicum, men bekjendtgjör man mange Lövter, ansees de som Forpligtelser man senere vanskelig kunde forandre noget ved.

Side 2) Skulle nogen Custos ansættes, bör det skee med megen Varsomhed og efter fælles Overlæg, det er altid farligt at have underordnede Betjente ved et Myntcabinet, men mindre at man paa det nöyeste kjender dem, og med Rolighed kan stole paa Deres Tilforladelighed og Redelighed.

Side 2, § 2, Den foreslagne Inddeling af Cabinetkets Suitter er sikkert meget hensigtsmæssig og rigtig og kan jeg ikke nok anbefale.

Endnu tilbagestaaer at bestemme hvo der skulle have det specielle Tilsyn med Cabinetkets orjentske Mynter der nu bestaaer af omtrent 800 tildels meget sjeldne Stykker; saavidt jeg veed forstaae desværre ingen af Cabinetkets Embedsmænd sig synderlig paa dette Slags Mynter. Skal noget foretages hermed maae dertil söges Hjelp, da imidlertid H^r Etatsraad Bröndsteds og H^r Devegges Afdelinger ere de mindre og de mere ordnede i Cabinettet, vover jeg at foreslaae, at det midlertidige Opsyn med denne Del henlagdes til en af disse Afdelinger.

At bestemme, at den der havde det specielle Tilsyn med de græske Mynter altid skulde være en af Landets beröimte Lærde og Directeurposten altid forenes med Tilsynet af denne Afdeling, anseer jeg for meget farligt, den største Ulykke der kan möde et Myntcabinet, er, naar man til Directeur vælger en berömt Lærd, der ej har practisk Indsigt og er en övet Myntkjender, enten skeer da intet, eller noget galt og Handlere med falske Mynter faae frit Spil, Stokholms og Berlins Cabinetter kunde vise hvad Resultatet bliver af slige beröimte men ej myntkyndige Directeurs Bestyrelse. – hvor let kan det ikke indtræffe, at der i Danmark ej findes nogen berömt Lærd der er Numismatiker, naar Directeurposten skulle besættes, ej at tale om den Ensidighed der let kunde blive Fölgen af, at Bestyreren af et og samme Fag i Aarhundreder stod i Spidsen for Cabinetkets indre Bestyrelse og Forögelse.

Side 2, § 3, Med Hensyn til Responsabiliteten troer jeg det kommer især an paa, at alle tre Embedsmænd med Bestemthed, altid kan vide og undersøge hvad der skal være i Cabinettet; for at dette kan opnaaes er det meget vigtigt at de autoriserede Fortegnelser holdes à jour og at de ej flyttes fra Cabinettet. Selv om det af Ramus ufuldendte Værk skal staae noget tilbage raader jeg til, at der först begyndes med at indføre og indrangere de for mange Aar hengiggende Sager, for at disse skulle kunde faae Plads vil det være nödvendigt at udrangere en stor Del Doubletter der uden Nytte hengiggende i forskjellige Suitter – dernæst her at tilvejebringe om ej fuldstændige saa dog summariske Fortegnelser over de Sager der slet ingen Fortegnelser existerer over og sørge for at alle Fortegnelser blive gennemskudte med hvide Blade og autoriserede.

Bestemmelserne at alt ved Director skal foredrages Chefen og at Inspecteurerne have at henvende sig til ham er vist rigtig, ligesom at intet vigtigt bør skee uden at Andragendet er Inspecteurerne bekendt og de skriftlig have ytret sig derom hvilket bør forelægges Chefen.

Side 3 § IV. Bestemmelsen om at hvorledes forholdes naar Mynter som tilhøre Cabinettet skulde bruges uden for dette troer jeg bør tilføjes, at naar Stykker udtages af en Afdeling som staaer under en anden af Embedsmændenes specielle Tilsyn bør denne contrategne Beviset inden at Mynterne udtages.

Side 4, § 5, Hvorledes jeg troer Cabinettet kunde aabnes for Publicum, uden at udsætte det for Besög af Personer man aldeles ikke kjendte, har jeg taget mig den Frihed at ytre mig om paa et andet Sted – det gik maaske allerbedst naar intet officielt blev bekendtgjort herom, men at man forsynede alle de man paa nogen Maade kunde troe ville have Interesse af at besøge Myntcabinettet, efterhaanden med Adgangsbilleter, der vare gjældende et helt Aar eller længere og viste sig yderst forekommende og höflig imod enhver som önskede at lære at kjende noget i Myntcabinettet og derom henvendte sig til Director eller en af Inspecteurerne.

b, Annalerne kunde være nyttige, men jeg troer ej det er raadeligt at love eller bekendtgjøre noget herom förend Manuscriptet til et Par Hefter laae ferdigt.

Side 5, c, Forslaget om Forelæsninger anseer jeg for godt og det var maaske rigtig at det blev tilføjet Instruxen, især naar denne ej offentlig bekendtgjordes, blev dette Tilfældet var det det sikreste ej at love mere end et Cur-sus om Aaret.

Side 5 § VI. Hvad her siges om en Paste Samling er rigtig, men vedkommer ej Instruxen, men Cabinetkets Forögelse.

Side 6, c, At Custos skulde være Afstöber var godt og beqvemt, men man maae rette sligt lidt efter Omständighederne, og jeg foretrækker en aldeles tilforladelig Custos, for en mindre tilforladelig der var en god Afstöber.

Side 7, § VII. For at Forretningerne kunde blive ligere fordelte, var det vist bedst, at den ene af Inspecteurerne förte Copie Bogen over Correspondencen og Indstillingerne og den anden derimod Bytteprotocollen og Kassebogen samt tillige fungerede som Kasserer – at Bögerne oftere end Aarevis fremlagdes for Chefen troer jeg er ufornödent.

§ VIII At der ej behöves mange Omständigheder for at kunde foretage mindre Bytninger er vist godt.

Side 8, § IX Denne Bestemmelse anseer jeg for yderst skadelig, allerede med Hensyn til Fortsættelsen af det af afdöde Professor Ramus efterladte Værk, maae jeg indstændig bede om, at denne § maae bortfalde; jo mere Myntcabinettet kan nytte Videnskaberne jo bedre, alle Indskrænkninger heri ere skadelige, naar de angaae kyndige og duelige Mænd.

Side 8 § X Kan være nyttig men lader sig nok ikke endnu bestemme og grunddes bedst paa en Overenskomst imellem Embedsmændene.

Forslag¹²³,

til nogle Puncter i en Instrux for Embedsmændene ved det kongelige Myntcabinet.

1/ Al officiel Correspondence modtages og expederes af Directeuren, som naar Sagen vedkommer Cabinettet i Almindelighed, tilkalder begge Inspecteurerne; men naar Sagen vedkommer en Afdeling, der staaer under een af Embedsmændenes specielle Tilsyn, da blot denne; og kun dersom Anskuelserne ere forskjellige hos disse Embedsmænd, da den 3^{die} Embedsmand, for at ligeledes hans Mening kan erfares, inden Sagen afgjøres, som naar begge Inspecteurerne, ere af en anden Mening, end Directeuren, bör foredrages Chefen.

I Directeurens Fraværelse, expederer de 2 Inspecteurer i Foreening, alle Sager.

2./ Forretningerne deles imellem Directeuren og de Herrer Inspecteurer, efter det Princip, at enhver af disse Herrer, har Bestyrelsen af, og det specielle Tilsyn med en vis Deel af Kabinettets Suiter, uden at være udelukket fra at kunne til enhver Tid, skaffe sig den nöieste Kundskab om de Afdelinger, der bestyres af de andre Herrer. Efter dette Princip inddeles Cabinettet i:

I. De græske (: hvorved forstaaes numi popul: ur. et regem:) (: og de orientalske:) Mynter, som overdrages til Directeuren, Etatsraad Bröndsted's Bestyrelse og specielle Tilsyn.

II. Meddelalderens og de nyere Tidens, saavel danske som fremmede Medailler og Mynter, hvilke overdrages til at bestyres af Cancelliraad Thomsen, der har det specielle Tilsyn med samme.

III. De romerske (: og orientalske:) Mynter, hvilke overdrages Hr Bibliothecar Devegge, at bestyre og have Tilsyn med.

Omendskjönt det paaligger enhver af disse Herrer ganske at söрге for den ham overdragne Afdelings Forbedring, med Hensyn til Berigtigelsen, Beskrivelse, videnskabelig Orden og Arrangering, paahviler dog Ansvaret at kunne viise, hvor de Stykker ere, som skulle være i Myntcabinetet, samtlige Embedsmænd.

3./ For at kunne opfylde dette Ansvar, er det paalagt at de nu eller senere autoriserede Cataloger, aldrig flyttes fra Cabinettet, men forbliver der aabent henliggende, ei allene til Embedsmændenes, men til Enhvers Eftersyn, at over de Dele, som der ej findes autoriserede Cataloger over, autoriseres der saavidt muligt, med rene Blade gjennemskudte Exemplarer, af Fortegnelserne. I disse autoriserede Fortegnelser, indføres paa de Steder, hvor de henhöre, al den Tilvekt, Cabinettet erholder, af enhver af Embedsmændene, forsaavidt Mynterne vedkomme hans Afdeling.

Det staaer enhver af disse Embedsmænd frit for, at forandre Ordenen, at omlægge, udtage som Doublet, eller som Cabinettet uværdig, eller forandre Bestemmelsen af Mynter, dog Alt kun i den ham anfortroede Afdeling; men det paalægges ham som Pligt, at annotere i de autoriserede Cataloger, hvor Mynten er henlagt i Cabinettet, naar Ordenen forandres.

¹²³ Forslaget er en renskrift med skriverhånd.

Naar Stykker, der i Catalogerne ey ere angivne som Doubletter, udtages, for ganske at udgaae af Cabinettet, saaledes at de ei mere kunne opvises i samme, maa samtlige Cabinetkets Embedsmænd vedtegne den autoriserede Fortegnelse, at dette er dem bekjendt.

Da flere Afdelinger af de autoriserede Fortegnelser, ere meget uhensigtsmæssigt ordnede, og nogle Supplementerne forvildende og ei fuldstændig tilførte, vil over saadanne Dele, efterhaanden nye og bedre ordnede Fortegnelser af hver Embedsmand for sit Vedkommende, bliver at udarbeide, som naar de ere autoriserede, træde istedenfor de Dele af de ældre, som derved blive berigtigede og fuldstændige.

4./ Dersom nogle af Cabinetkets Mynter behöves udenfor Cabinettet, enten for at udarbeide bedre Fortegnelser over dem, eller til Undersøgelser og Sammenligninger ved videnskabelige Arbeider, maa dette paa ingen Maade skee, uden at derfor bliver nedlagt paa det Sted hvor Mynterne skulle ligge, et med Navns Underskrevet forsynet Beviis, af den Embedsmand, som har erholdt Mynterne Hjem, og skal¹²⁴ dette, naar det ey er i Embedsmandens egen Afdeling, tillige forsynes med den Afdelingen forestaaende Embedsmands Underskrevet.

5./ For at lette de Mindre Bytninger med Cabinetkets Doubletter, tillades det, at naar for Cabinettet nyttige Stykker kan erholdes for samme, maa Bytninger skee uden Indstilling, naar Hvad der handles om hver gang ey angaaer mere end Værdien af 50 R^{bdler}, og samtlige Embedsmænd ved Vedtegning i Bytteprotocollen erklære, at de ansee Bytningen for nyttig.

Alle større Bytninger, eller Forandringer af Cabinetkets egentlige Forraad, maa ei foretages uden efter en Indstilling til Chefen, som maa være undertegnet af samtlige Embedsmænd.

6./ Alle større Indkjøb for Cabinettet, som angaaer en Værdi af 200 R^{bdl} eller mere, maa ei foretages uden efter Overlæg af samtlige Embedsmænd, og skulle alle Indstillinger til Chefen herom, være forsynede med samtlige Embedsmænds Underskrifter.

7./ Fra hvert Aars 1te April til 1te October, bestemmes een Dag om Ugen, paa hvilken Cabinettet om Formiddagen fra kl 10-1 er aabent for de Myntsamlere, Videnskabsmænd eller Kunstnere, som ønske, at gjøre sig bekjendte med sammes Indhold, eller studere een eller anden Afdeling. Da det imidlertid er vigtigt, at man veed Hvem der saaledes har Adgang til Samlingen, kan Ingen, som er ubekjendt for Directeuren og Inspecteurerne gives denne Adgang; men da det ikke vil være vanskeligt for enhver Agtværdig, at blive bekjendt, eller behörig anbefalet til idetmindste een af disse Herrer, vil denne Indskrænkning være mere tilsyneladende end virkelig. I den Tid at Cabinettet saaledes er aabent, er det nödvendigt at Directeuren og Inspecteurerne ere tilstede, eller idet mindste 2 af Kabinettets Embedsmænd, skulle ved Reiser eller Sygdom dette forhindres, kan paa Indstilling til Chefen,

¹²⁴ Rettet fra *maa*.

constitueres en tilforladelig Mand at være tilstede tilligemed een af Embedsmændene¹²⁵, eller Cabinettet lukkes en kort Tid.

8./ Efter den allerede derom faldne kongelige Resolution have de Herrer Inspecteurer Thomsen og Devegge at fortsætte og udgive det af afdøde Professor Ramus efterladte halvfuldendte Værk, over de danske Mynter; da de blive ansvarlige for, hvorledes denne Fortsættelse¹²⁶ udføres, skal dette Arbejde ganske staae under deres Bestyrelse, og Fortsættelsen udgives i deres Navn.

9./ Foruden Suppleringen af de authoriserede Fortegnelser, hvori for Fremtiden ey Doubletter indføres, men særskilt optegnes, blive følgende Böger at føres ved Kabinettet:

I. Forsættelsen af den allerede authoriserede korte Journal, over alle til Kabinettet indkomne og afsendte Sager; denne føres af Directeuren.

II. En Protocol, som nöyere oplyser, hvoraf enhver af de til Cabinettet indkommende Fund have bestaaet, hvilket i Tiden ofte er vigtigt at kjende, og vanskeligt at udfinde naar Mynterne ere fordeelte eller returnerede. Forsaavidt Mynterne som findes ere nordiske, eller af Middelalderen, føres denne Protocol af den Embedsmand, der forestaaer denne Afdeling, ere de romerske, da den som forestaaer de romerske, og saa fremdeles.

III. En Bytningsprotocol, og

IV En Kassebog over Cabinettets Indtægter og Udgivter, og

V En Copibog, hvori indføres alle afgaaede officielle Breve og Indstillinger til Chefen.

Om Förelsen af de 3 sidstnævnte Böger forenes Embedsmændene indbyrdes, hvert Aar bliver de at forelægge Chefen, som paategne, at de ere ham foreviist.

10./ Af Cabinettets Nögler maa der (: med Undtagelse af det Exemplar af de Ydre, som er i Forvalterens Værge:) ei existere mere end 3 Exemplarer, hvoraf et gjemmes hos hver af Cabinettets Embedsmænd, og maa denne under intet Paaskud udlaane, eller afgive disse Nögler til nogen anden, end til een af de andre Embedsmænd, skulle nogen af Embedsmændene erholde Tilladelse til en Reise eller opholde sig paa Landet i længere Tid end Dage, er han pligtig at aflevere Nöglerne i denne Mellemtid, til een af de andre Embedsmænd, og ingenlunde lade samme beroe i sin Bolig.

Kiöbenhavn d 10^d: Decb: 1832.

://: Thomsen¹²⁷

¹²⁵ Ordene *tilligemed een af Embedsmændene* er tilføjet.

¹²⁶ Ordet *Fortsættelse* tilføjet.

¹²⁷ RA, 216, IB, 1832, 144ff. Sted, dato og underskrift er skrevet af Thomsen selv.

Appendiks 1c

Instruktion skrevet af Adam Wilhelm Hauch på baggrund af appendiks 1a-b. Hauch sendte instruktionen til direktør Brøndsted sammen med et brev af 14. august 1833¹²⁸:

“Instruction hvorved bestemmes de ved det Kongelige Mynt og Medaille Cabinet ansatte Embedsmænds Forretninger og gjensidige Forhold.

§ 1.

Ansvarligheden saavidt for Samlingernes Vedligeholdelse, og disses Forøgelse ved Indkjøb eller anden Transaction, som for Kabinettets Bestyrelse i det Hele, paaligger saavel Directeuren, som begge Inspecteurerne og deles Forretningerne imellem disse efter det Princip, at Enhver af dem har Bestyrelsen og det specielle Tilsyn med en særskildt Deel af Cabinetts Suiter, uden at nogen af dem derved er udelukket fra den almindelige Bestyrelse i det Hele, eller fra til enhver Tid, at kunne skaffe sig den nöiste Kundskab om de Afdelinger, der bestyres ved en af de andre Embedsmænd.

§ 2.

Kabinetet inddeles, efter dette Princip, saaledes, at de græske og de orientalske Mynter udgjøre den ene; Middelalderens og de nyere Tidens, saavelsom danske, som fremmede Medailler og Mynter, udgjøre den Anden og endeligen, at de rommerske Mynter udgjøre den tredje Afdeling i Kabinetet.

Den særskildte Bestyrelse af den første Afdeling, eller de græske og orientalske Mynter, overdrages den nuværende Directeur, Hr Geheime-Legations_Raad Brøndsted; Bestyrelsen af den anden Afdeling som indeholder Middelalderens og de nyere Tidens Medailler og Mynter, overdrages for Tiden, Hr Cancellieraad Thomsen; og den af den tredje Afdeling, som indeholder de rommerske Mynter, paaligger Hr. Bibliothekar Devegge.

§ 3[.]

Uagtet efter ovenstaaende § det mere specielle Tilsyn med enhver enkelt Afdeling i Kabinetet er anbetroet sin egen Embedsmand, og enhver af disse, som Følge deraf, har at sørge for den ham overdragne Afdelings Forbedring, med Hensyn til Berigtigelse, Beskrivelse, videnskabelig Orden m.m. bör dog samtlige Embedsmænd være i Stand til, nöje at kjende samtlige Afdelinger, saaledes, at de med Bestemthed altid kunne vide og undersøge hvad der skal

¹²⁸ Følgebrevet lød: “Da flere af Puncterne i det af Hr Geheime-Legationsraaden [=Brøndsted] mig tilstillede Forslag til en Instrux, for de Hrr. Embedsmænd ved det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet, ikke er overensstemmende med min Anskuelse af denne Sag, saa giver jeg mig den Ære herved at fremsende en af mig forfattet Instruction, hvorved de ved Cabinetet ansatte Embedsmænds Forretninger og gjensidige Forhold bestemmes, og udbeder jeg mig derover Deres Højvelbaarenheds Forning behageligen meddeelt.” KMMS, JS, 10/833.

være i Kabinettet, og som Følge deraf, at kunne angive de Steder, hvor de forskjellige Mynter i alle tre Afdelinger opbevares.

Til den Ende bör Fortegnelser, som Auctoriseres af Kabinettets Chef, holdes over enhver særskilt Afdeling.

Disse bör være gennemdragne med rene Blade, stedse holdes à jour og aldrig flyttes fra Kabinettet.

I disse Fortegnelser bör indføres og indrangeres, saavel de forskjellige Mynter, som nu ikke have et bestemt Sted i Samlingerne, som og de Mynter, hvilke Kabinettet i Tiden acquirerer;

For at disse kunne faae Plads, vil det være nödvendigt, at udrangere en stor Deel Doubletter, der uden Nytte henligge i de forskjellige Suitere, hvilke blive at anföre i særskildte Fortegnelser.

§ 4.

Med Hensyn paa den fælleds Ansvarlighed og paa Nödvendigheden af, at Kabinettet er tilgængeligt for dets Embedsmænd til enhver Tid, naar disse der ville arbeide, bestemmes endvidere:

a, Enhver af Kabinettets Embedsmænd, saavel Directeuren som Inspecteurerne, betroes et Exemplar af Kabinettets Nögler og staaer derfor til Ansvar.

b, Ingen Mynt eller Medaille, som vedkommende Embedsmænd kan behöve udenfor Kabinettet (: til Sammenligning eller anden undersögelse:) maae nogensinde udtages af dens behörige i Systemet begrundede Sted, uden at der, af den, af de tre Embedsmænd, som udtager samme, nedlægges paa dens Plads, en med Vedkommendes Navn beskreven Seddel; dette Beviis bör i det Tilfælde, at det udtagne Stykke hörer til en Afdeling, som staaer under en anden af Embedsmændenes specielle Tilsyn contrasignes af denne Sidste; i övrigt bör Mynter, i Reglen, saasart som mueligt, og under alle Omstændigheder, naar det enten af Director, eller Inspectores forlanges, bringes tilbage paa sit Sted.

§ 5.

Hvad Kabinettets Doubletter angaaer, da kan enhver af Embedsmændene, efter Overlæg med de andre, af sin Afdeling benytte et passende Antal af Doubletterne til mindre Transactioner, som anskaffelse, ved Mageskifter, Hjemme eller udenlands, af enkelte Myntnummere, hvilke Kabinettet især maatte behöve; dog saaledes, at disse ikke overstiger en halv Snees Nummere, eller Værdien af omtrent Halvhundrede Rigsbankdaler, og at samtlige Embedsmænd i den antagne Bytteprotocol erklære, 'at de ansaa Bytningen for gavnlig.' Disse mindre Bytninger bör dernæst anmeldes for Chefen.

Alle större Bytninger, Indkjøb, eller Forandringer af Kabinettets egentlige Forraad maae ei foretages uden efter Indstilling til Chefen, som maae være underskrevet af samtlige tre Embedsmænd.

§ 6.

Mynt_Kabinettet bör være aabent een Dag om Ugen, hver Gang 2 Timer, i de 7, eller 8te mildere Maaneder af Aaret, saaledes, at enhver Videnskabsmand, eller enhver af den mere dannede Klasse, dertil kan have Adgang.

Directeuren og Inspecteurerne, eller i det mindste 2 af disse Embedsmænd, bör hver Gang derved være tilstæde, for at give de Besögende den förönskte Oplysning og iövrigt staae til Ansvar for enhver mueligen indlöbende Uorden.

Dagen og Timerne, naar Kabinettet er aabent Bekjendtgjöres aarligen i de offentlige Tidender.

§ 7.

Naar dertil haves de fornödne Materialier, bör, Directeuren og Inspecteurerne, under fælleds Redaction, være betænkt paa, at udgive, under Navn af Annaler, enten i Moderssproget, eller maaskee paa fransk, alt det der vedkommer Kabinettets Foranstaltninger, saavel som sjældne og mærkværdige Mynter sammesteds, eller andre for Videnskaben og Kabinettets Historie og Samlinger interessante Afhandlinger.

§ 8.

Det paaligger Director aarligen, at holde et eller to Cursus, offentligen, og uden Betaling over Nummismatiken.

Valget af disse Forelæsningers Indhold og Beskaffenhed overlades til Director, dog saaledes: at han hver Gang bekjendtgjör, hvorover Han agter at læse, især med Hensyn til, om Forelæsningerne ere for Begyndere, eller for de mere Dannede i dette Kundskabsfag.

Uagtet det ikke paalægges Inspecteurerne, som Pligt, staaer det Dem dog frit for, at holde Forelæsninger, over hvilken somhelst Deel af Nummismatiken i Almindelighed, eller af de Dem isærdeleshed anbetroede Fag, som De dertil maatte vælge.

§ 9.

Ligesom alle Forestillinger Kabinettet vedkommende til Hans Majestæt Kongen, sker umiddelbar ved Chefen, saaledes underskrives al officiel Brevvexling, saavel med indenlandske som fremmede Collegier, Departementer, og andre Auctoriteter, af Chefen, hvorimod al Correspondance der mere specielt maae ansees som videnskabelig, föres og underskrives af Director, som har Kabinettets Segl i Forvaring, og som kan benytte Inspecteurenes Bistand, naar samme behöves, til Expeditionerne.

§ 10.

Fölgende Böger og Protocoller, som alle bör være forsynede med Chefens Autorisation bör for Fremtiden föres ved Kabinettet:

- 1, Fortsættelsen af den allerede auctoriserede korte Journal, over alle til Cabinettet indkomne og afsendte Sager; denne föres af Directeuren.

2, En Protocol, som nøjere oplyser, hvoraf ethvert af de til Kabinettet indkommende Fund have bestaaet. Forsaavidt Mynterne, som findes, ere nordiske eller fra Middelalderen, föres denne Protocol af den Embedsmand, der forestaaer denne Afdeling, ere de rommerske, da af den, som forestaaer de rommerske, og saa fremdeles.

3, En Bytningsprotocol.

4, En Regnskabs_ og Kasse_Bog, over Kabinettets Indtægter og Udgifter, som efter Chefens Ordre anvises af Directeuren til Indkassering, Afgjørelse og Protocollering.

5, En Copiebog, hvori indføres alle afgaaende officielle Breve og Indstillinger til Chefen m.m.

Directör og Inspecteurerne forenes indbyrdes om, at före de tre sidstnævnte Protocoller; hvert Aar blive de at forelægges Chefen, som ved sit paategnede 'vidi', giver den sin Sanction, naar han intet derved har at erindre.

§ 11.

Saavel Directör, som Inspecteurerne bör ved Correspondence söge at sætte sig i Forbindelse med inden og udenlandske Lærde og Nummismatikere, samt Forstanderne for de fremmede Mynt-Samlinger, saavel som stedse at være vidende om, hvad der opdages eller bekjendtgjøres i Videnskaben, som for at gjøre Udlandet bekjendt med vore Samlinger, og naar det er mueligt, ved Bytning af Doubletter, at acquirere manglende sjældne Mynter, og forsaavidt disse ikke kunne erholdes, da være betænkt paa, at erholde Aftryk deraf, ligesom det og bör være en af Kabinettets Bestræbelser, naar dets Financielle Tilstand maatte tillade det, at anskaffe en Pasta-Samling.

§ 12.

Da Kabinettets Financielle Tilstand ikke tillader, for det förste at Lönne nogen Custos, bör det simplere mekaniske Arbeide, saaledes som at varme og reengjøre Værelserne, at gaae Directeuren og Inspecteurerne til Haande ved Forelæsningerne eller naar Kabinettet forevises offentligen m.m., udføres ved en Betjent eller simpel Mand, som derfor erholder en aarlig Gratification, og som Directeur og Inspecteurerne, under Deres Ansvarlighed bemyndiges til at antage."¹²⁹

---

¹²⁹ KMMS, JS, 10/1833. I instruktionen er der enkelte markeringer (streger og krydser) ved oplysninger om ansvarsdeling og andet konkret f.eks. fakta om åbningstid. De markeringer er formentlig tilføjet på Møntkabinettet og er ikke gengivet.

Appendiks 2

De tre ansøgninger fra 1832 om ansættelse ved Møntkabinetet:

Appendiks 2a

Peter Oluf Brøndsteds ansøgning¹³⁰ af 23. juli 1832, København:

“Til Kongen.

Deres Majestæt har nyeligen værdiget mig en allernaadigst Yttring om at det maaske kunde være gavnligt for et og andet Kundskabsfag at jeg nu bestræbte mig for ogsaa hjemme og ved personlig Virksomhed at benytte og meddele de Erfaringer som jeg, paa en mangeaarig Rejse og ved et temmeligt nøje Bekjendskab med fremmede Landes videnskabelige Indretninger, er bleven i Stand til at indsamle.

Hertil kan neppe nogen Samling eller offentlig Indretning i Danmark afgive bedre Anledning og rigere Hjælpemidler end Deres Majestæts Myntcabinet, som vist nok er meget skjönt og anseeligt, men maaske endnu ikke tilstrækkeligen benyttet til almindeligere Udbredelse af mange vigtige og frugtbare historiske Indsigter; og da jeg nu troer at have opnaaet en vis Kundskab i dette Fag, deels ved den frieste Adgang til de vigtigste Samlinger i Engeland, Frankrig og Italien, deels ved egen Bestræbelse for, i mit Værk¹³¹ over Grækenland, at udgive og forklare mangfoldige antike Mynter som tilforn vare ubekjendte, - saa vover jeg i dybeste Underdanighed at anholde om allernaadigst Ansættelse i den ved Bestyrelsen af Deres Majestæts Myntcabinet ledig blevene Post, forsikkrende at jeg, hvis Deres Majestæt finder mig denne Ansættelse værdig, vil, efter Pligt og Samvittighed, bidrage mit til, at Deres Majestæts smukke Myntcabinet maa vorde plejet, ordnet og completeret paa det omhyggeligste, hensigtsmæssigen benyttet hjemme og hæderligen erkjendt udenlands.

Kiöbenhavn den 23de Julii 1832.

allerunderdanigst

D^t P. O. Bröndsted

Geheimelegationsraad, Professor ved Kjøbenhavns Universitet,
R. af D. [=Ridder af Dannebrog]”¹³²

Appendiks 2b

Ole Devegges ansøgning af 6. august 1832, København:

“Til Kongen !

Da Inspektor_Embedet over Deres Majestæts Myntkabinet ved Professor og Ridder Ramus’s Död er bleven ledigt, vover jeg allerunderdanigst at ansöge om dette Embede. Jeg smigrer mig med, at der herved vil komme¹³³ i al-

¹³⁰ Brøndsteds “ansøgning ... dateret 12 dage efter dødsfaldet [Ramus’], må dog have været lidt pudsigt for datidens embedsmænd. Den var skrevet på normalt brevpapir og ikke på stempelpapir, knækket folio, som sædvanen var.” Jensen 1981b, 77.

¹³¹ Bröndsted 1826-30.

¹³² RA, 216, IB, 1832, 44f.

¹³³ Skrevet som kome med streg over m.

lernaadigst Betragtning, at jeg nu i 12 Aar uafbrudt med flid har assisteret ved Redactionen af det nye Værk¹³⁴ over de ældre Danske og norske Mynter og udført Tegningerne dertil med Nöiagtighed.

Ved at ordne og beskrive flere store, her [=København] solgte Samlinger af antike og moderne Mynter og Medailler troer jeg at have erhvervet mig Duelighed til den attraaede Post, og vover desuden i denne Henseende at be-
raabe mig paa en Anbefaling af Professor Ramus til Myntkabinettets Chef, Hs Excellence Hr Overkammerherre v. Hauch i Skrivelse¹³⁵ af 9 Mai 1830.

allerunderdanigst

O. Devegge¹³⁶

Appendiks 2c

Christian Jürgensen Thomsens ansøgning af 20. august 1832, København:

“Til Kongen !

Fra min tidlige Ungdom har Myntvidenskaben levende interesseret mig og det har været mig en Fornöielse at söge at erhverve Kundskaber i dette Fag, der fordrer lang Øvelse og hverken ene kan læres af Böger eller af Mynterne selv, Lyst til grundig at udvide mine Kundskaber, förte mig snart til historiske Studier og til at söge at lære at kjende Kunstsager.

Allernaadigste Konge, efter i 25 Aar at have arbeidet meget i dette Fag, troer jeg, at jeg uden Ubeskedenhed tör tiltroe mig mere end almindelige Kundskaber om Nordens Medailler og Mynter, ligesom om Middelalderens Mynter i Almindelighed, der netop ere de der hyppigst opgraves af Jorden her i Landet, med Hensyn til de antike Mynter tör jeg ei udgive mig for lærd Myntkjender, men Øvelse i at kjende de ægte fra de falske, og i at bestemme hvad der er bekjendt eller blot ligner dette, troer jeg at besidde; uden at jeg havde været i Besiddelse af denne Kundskab ville mine afdöde Venner Munter¹³⁷, Timm¹³⁸ og Thorlacius¹³⁹ ei ladet mig for en stor Deel ordne deres Samlinger af antike Mynter.

Dette giver mig Dristighed til, i Anledning af Professor Ramus's Död, at ansöge Deres Majestæt om, enten for en Deel, eller heel at forundes den Post han beklædte ved det Kongelige Myntcabinet. Hvad jeg endvidere önsker maatte tale for mig og anbefale mig til Deres Majestæts Naade er: at jeg i 15 Aar har været Secretair i den Kongelige Commision for Oldsagers Opbevaring, og i samme Tid havt det specielle Tilsyn med Museet for de nordiske

¹³⁴ Ramus & Devegge.

¹³⁵ Foranlediget af en ansøgning om ansættelse ved Møntkabinetet fra søløjtnant Christian Giede (1809-36), skriver Ramus positivt om “den ældre og langt kyndigere [Devegge,] der fulde 10 Aar har staaet i Forbindelse med MyntCabinetet og været brugt ved samme”. Devegge søgte også om ansættelse med fast gage, hvilket Ramus fuldt ud støttede. RA, 216, IB, 1830, 31ff. Se mere om sagen i Haugsted 1994, 8-9.

¹³⁶ RA, 216, IB, 1832, 48.

¹³⁷ Biskop Friederich Münter (1761-1830).

¹³⁸ Hofkleinsmed Georg Friderich Timm (1746-1829). Timm 1831-34; Hermansen 1988.

¹³⁹ Filologen Børge Thorlacius (1775-1829).

Oldsager, at jeg for at lære at kjende Oldsager og Mynter, har foretaget to Reiser, een til Sverrig og een til Tydskland, at ved Kunstmuseets¹⁴⁰ Ordning har været overdraget Etatsraad Thorlacius og undertegnede, at ordne en Afdeling, som efter 6 Aars Arbeid er afleveret ordnet; at det allernaadigst har behaget Deres Majestæt at udnævne mig til Medlem af den Commission som ordner det betydelige Rustkammer¹⁴¹, og ligeledes til Medlem af den Commission der ordner den store Kongelige Kobbersamling¹⁴².

Omenskjönt jeg saaledes ved flere Leiligheder har havt og har ei ubetydeligt Arbeide, hvorved jeg troer, at have viist Interesse for videnskabelige Samlinger har jeg saavel foretaget de omtalte Reiser paa egen Bekostning som aldrig forhen sögt eller modtaget nogen Pengelön, for det Arbeide jeg har udfört, men flere Gange erholdt mig dyrebare Beviser paa Deres Majestæts og mine Foresattes Tilfredshed og Tillid.

allerunderdanigst
Thomsen”¹⁴³

The Royal Collection of Coins and Medals 1832-42

This article is a study of the Royal Collection of Coins and Medals from 1832 to 1842. The focus is on the general development and four specific areas respectively the staff, the physical settings, the openness to the public and the care of the collections. The article is primarily based on the preserved correspondence between the head and the staff of the collection.

In the years 1832-42 the collection evolved into a research institution with international relations. The collection and exhibition were open to the public. Significant expansions with regard to professional and specialised employees and other changes in 1832 were together with advantageous numismatic and economic circumstances the starting point and prerequisite for the development of the collection. Focus was until 1835 primarily on the opening to the public and on the mapping of the visions for the collection. The results of this were among other things the opening of a new exhibition and a guide to the visitors in 1835. Thereafter focus shifted towards numismatic research.

The establishment of the Gift Protocol and the Exchange Protocol in 1835 were among the period's most important initiatives. It shows the interest in

¹⁴⁰ Det kgl. Kunstmuseum blev dannet 1825 af genstande primært fra Kunstammeret. Det blev opløst 1867. Se Gundestrup 1988; Jensen 1992.

¹⁴¹ Det kgl. Rustkammer blev i 1838 forenet med andre samlinger i Den historiske Vaabensamling. Det blev i 1928 til Tøjhusmuseet, som nu er del af Statens Forsvarshistoriske Museum. Se Askgaard 1988; Jensen 1992.

¹⁴² Den Kongelige Kobberstiksamling blev udskilt fra Det Kongelige Bibliotek i 1835 og er nu en del af Statens Museum for Kunst. Fischer 1998.

¹⁴³ RA, 216, IB, 1832, 71f.

provenance and improved the registration system of the collection considerably. The collection's physical conditions and equipment were also expanded and improved. It is especially worth mentioning the establishment of a room for taking casts of coins in 1841. The different collections in the Royal Cabinet of Coins and Medals were generally increased through purchases, gifts, exchanges and the "Danefæ" (treasure trove) provisions. The increases were partly financed through segregations from the collections. This was completely in line with the scientific discourse of that time. Thanks to the provisions and the very competent employees, the collection had a very significant progress and development from 1832 to 1842.

The article contains two appendixes. The first contains guidelines for the management etc. of the collection; it is properly the first guidelines for any Danish museum/collection. Peter Oluf Brøndsted (keeper 1832-42) wrote the first draft (appendix 1a) in 1832 using his vast experience from his many travels, where he had seen many coin collections. Appendix 1b is Christian Jürgensen Thomsen's (assistant-keeper 1832-42, keeper 1842-65) comments and suggestions based on his more practical experiences. Both Brøndsted and Thomsen came up with important new ideas and indicated different problems. Based on their suggestions, the chief of the collection, lord chamberlain A.W. Hauch, in 1833 wrote the final guidelines (appendix 1c). The second appendix is a series of applications from 1832 for the position as keeper from the most important members of staff in the 1830: P.O. Brøndsted, O. Devegge (assistant 1820-32, assistant-keeper 1832-47) and C.J. Thomsen.